

ภาพแทนคนออฟริกันและอคติด้านเชื้อชาติ:
การฉายรับและการต่อรองกับลัทธิอาณานิคม
ในนวนิยายแปลเรื่องสาวสองพันปีของครูเหลียม*

Received: 29 January 2024

Revised: 11 May 2024

Accepted: 19 May 2024

ฟาริส โยธาสุมทร **

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาการแปลนวนิยายเรื่อง *She* ของเฮนรี ไรเดอร์ แสกการ์ด มาเป็นนวนิยายภาษาไทยเรื่อง *สาวสองพันปี* โดยนกโนรี หรือครูเหลียม โดยอาศัยกรอบแนวคิดแบบหลังอาณานิคม ผลการศึกษาพบว่าในการแปลนวนิยายเรื่อง *She* ครูเหลียมรักษาและขับเน้นภาพแทนด้านลบของคนออฟริกันตามขนบวรรณกรรมโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมของต้นฉบับไว้อย่างชัดเจน ภาพแทนเช่นนี้แสดงอคติด้านเชื้อชาติที่เน้นความเหนือกว่าของยุโรปตามวาทกรรมแบบจักรวรรดินิยม อคติด้านเชื้อชาติที่ปรากฏนี้สอดคล้องกับวาทกรรมเรื่องเชื้อชาติที่นักเขียนชาวไทยช่วงปลายรัชกาลที่ 5 ถึงต้นรัชกาลที่ 6 ส่วนหนึ่งแสดงออก แสดงให้เห็นถึงแนวคิดอคติด้านเชื้อชาติต่อคนออฟริกันที่แพร่หลายในสังคมไทยบางส่วนในเวลานั้น เมื่อมองในกรอบหลังอาณานิคมทำให้ตีความได้ว่าครูเหลียมได้ฉายรับวาทกรรมของจักรวรรดินิยมเพื่อสร้างความรู้สึกเหนือกว่าด้านเชื้อชาติโดยสร้างคนออฟริกันให้เป็นคนป่าเถื่อนที่ด้อยกว่าตน นอกจากนี้กระบวนการแปลของครูเหลียมยังทำให้เห็นว่าตัวบทเปิดโอกาสให้เกิดการบ่อนเซาะอำนาจครอบงำของชาติตะวันตกเจ้าอาณานิคม โดยชี้ให้เห็นความเป็นไปได้แห่งความเสื่อมถอยของจักรวรรดิ รวมถึงแทรกเอาคุณค่าแบบพุทธเข้าไปในตัวบทเพื่อก่อให้เกิดการต่อรองระหว่างความเป็นไทยกับความเป็นอื่น

บทความวิจัย

บทคัดย่อ

คำสำคัญ

การแปล;
อคติด้านเชื้อชาติ;
สาวสองพันปี;
ครูเหลียม;
หลังอาณานิคม;
กึ่งอาณานิคม

* งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีงบประมาณ 2564 ภายใต้ชื่อโครงการ “ภาพเสนอตะวันออกในการแปลนวนิยายยอดนิยมตะวันตกเป็นภาษาไทยในยุคอาณานิคม”

** อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่: faris.y@ku.th

Representation of the Africans and Racism: Appropriation and Negotiation with Colonialism in the Translated Novel *Sao Song Phan Pee* by Khru Liam*

Received: 29 January 2024

Revised: 11 May 2024

Accepted: 19 May 2024

Faris Yothasamuth**

This research article examines the translation of the novel *She* of Henry Rider Haggard into Thai as *Sao Song Phan Pee* by Nok Nori or Khru Liam using a postcolonial framework. The research finds that in translating the novel *She*, Khru Liam evidently preserved and enhanced the negative representation of the Africans according to the imperial romance's conventions of the original. This representation manifests racist thought which emphasizes the superiority of the European as asserted by imperial discourses. This racist idea resonates with the racial discourse which some Thai writers during the late period of Rama V's era to the early period of Rama VI's era expressed, and shows that anti-African racism was prevalent among some Thais during that period. Through a postcolonial lens, it can be interpreted that Khru Liam appropriated the imperial discourse to create the sense of racial superiority by fabricating the Africans as inferior to Thai. Furthermore, the translation of Khru Liam shows that the text opens an opportunity to subvert the dominating power of the colonial West by suggesting the degeneration of the empire and injecting the Buddhist values into the text for the sake of negotiation between Thainess and Otherness.

Research Article

Abstract

Keywords

translation;
racism;
She (novel);
Khru Liam;
postcolonial;
semi-colonial

* This research was funded by Faculty of Humanities, Kasetsart University, Fiscal Year 2021 under the project titled "Representation of the Orient in Translations from Western Popular Novels into Thai in the Colonial Era"

** Lecturer, Department of Literature, Faculty of Humanities, Kasetsart University, e-mail: faris.y@ku.th

1. บทนำ

เป็นที่ทราบกันทั่วไปในการศึกษาวรรณกรรมไทยว่า นวนิยายไทยถือกำเนิดขึ้นจากการแปลนวนิยายตะวันตกมาเป็นภาษาไทยในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 หรือราวปลายสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา สุพรรณิ วราทร (2516, น. 121-148) ได้ศึกษานวนิยายไทยยุคแรกและสรุปว่าในการแปลนวนิยายเป็นภาษาไทยยุคแรก นักเขียนและนักแปลเลือกแปลนวนิยาย 6 ประเภท ได้แก่ นวนิยายสืบสวน นวนิยายผจญภัย นวนิยายชีวิต นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ นวนิยายตลก และนวนิยายวิทยาศาสตร์ ในจำนวนนี้นวนิยายที่ผู้แปลชาวไทยนิยมแปลและได้รับความนิยมมากประเภทหนึ่งคือแนวผจญภัย ซึ่งมักเป็นเรื่องราวของตัวเอกผู้ชายผิวดำที่เดินทางไปยังดินแดนในแอฟริกาหรือเอเชียและเผชิญหน้ากับภัยอันตรายอันเกิดจากสัตว์ป่าหรือชนเผ่าท้องถิ่น เรื่องผจญภัยที่รู้จักกันดี ได้แก่ งานเขียนของเซอร์เฮนรี ไรเดอร์ แฮกการ์ด (Henry Rider Haggard) เช่น เรื่อง *King Solomon's Mine* และ *She* โดยเรื่องแรกนั้นได้รับการกล่าวขานว่าเป็นต้นแบบของนวนิยายผจญภัยเรื่องยิ่งใหญ่ของไทยอย่าง *เพชรพระอุมา* ของพนมเทียนด้วย

นวนิยายผจญภัยของชาวยุโรปโดยเฉพาะประเทศอังกฤษมักปรากฏภาพแทน (Representation) ของ “คนอื่น” (The Other) ที่ไม่ใช่ชาวยุโรปในแบบที่สัมพันธ์กับอคติด้านเชื้อชาติ (Racism) กล่าวคือ “คนอื่น” อันได้แก่ชาวตะวันตกและชนพื้นเมืองแอฟริกันมักถูกนำเสนอในเชิงดูหมิ่นว่าเป็นกลุ่มคนป่าเถื่อน ล้าหลัง และงมงายในไสยศาสตร์ ในประเด็นนี้ซาอิด (Said, 2003, pp. 1-8) เสนอว่าภาพแทนเกี่ยวกับชาวตะวันตกที่สร้างขึ้นโดยชาวตะวันตกนั้นมีพื้นฐานอยู่บนอุดมการณ์แบบจักรวรรดินิยม โดยชาวตะวันตกถูกสร้าง ถูกบิดเบือน และถูกใช้ประโยชน์ผ่านการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับชาวตะวันตกและการนำเสนอภาพชาวตะวันตกอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ

เมื่อนำข้อเสนองานของซาอิดมาพิจารณาภาพแทน “คนอื่น” ในนวนิยายผจญภัยของประเทศไทยในเบื้องต้น อาจสรุปโดยรวมได้ว่างานเขียนของชาติเจ้าจักรวรรดิได้สร้างให้คนเอเชียและแอฟริกันมีสถานะเป็นรองชาวตะวันตก การสร้างภาพแทนเช่นนี้จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความชอบธรรมให้กับการที่คนยุโรปผิวขาวจะเข้าปกครองเพื่อปฏิบัติการกิจการปกครองในพื้นที่เมืองจากความล้าหลัง ในประเด็นนี้กรีน (Green, 1979, p. 3) กล่าวสรุปว่านวนิยายผจญภัยของอังกฤษนั้นเป็น “ปรัมปราคติที่ช่วยเสริมแรงให้แก่จักรวรรดินิยมอังกฤษ” (*the energizing myth of English imperialism*)

เมื่อพิจารณาจากมุมมองแบบหลังอาณานิคม การแปลนวนิยายผจญภัยของชาวอังกฤษมาเป็นภาษาถิ่นในประเทศไทยที่ตกเป็นอาณานิคมย่อมก่อให้เกิดคำถามสำคัญบางประการ กล่าวคือหากตัวบทต้นฉบับในภาษาอังกฤษปรากฏการเมืองของการนำเสนอภาพแทนเกี่ยวกับคนอื่นเพื่อสร้างความเหนือกว่าแก่ชาวตะวันตกแล้ว เหตุใดนักแปลในประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบจากลัทธิอาณานิคมจึงยังเลือกที่จะแปลตัวบทเหล่านี้ และเมื่อถ่ายทอดตัวบทมาเป็นภาษาถิ่น นักแปลมีวิธีการรับมือกับภาพแทนด้านลบ รวมถึงวาทกรรมอคติด้านเชื้อชาติอย่างไร

ตัวอย่างจากประเทศอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ชี้ให้เห็นว่านักเขียนและนักแปลมีการต่อรองในการรับเอาตัวบทวรรณกรรมยอดนิยมตะวันตกเข้ามาในวงวรรณกรรมท้องถิ่น อีกทั้งใช้ประโยชน์จากตัวบทของชาติเจ้าอาณานิคมแตกต่างกันไป ในอินโดนีเซียนักเขียนและนักแปลรับงานเขียนประเภทสืบสวนเข้ามาและมองว่าเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่า อีกทั้งเชื่อมโยงงานเขียนประเภทนี้กับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาติ (Jedamski, 2009, p. 352) นอกจากนี้ นักแปลชาวอินโดนีเซียยังมีกลยุทธ์ในการแปลเพื่อลดทอนอคติด้านเชื้อชาติที่ปรากฏอยู่ในตัวบทวรรณกรรมลง เช่นในการแปลเรื่อง *Robinson Crusoe* ส่วนหนึ่ง นักแปลได้แก้ไขเนื้อหาที่วาดภาพให้

ตัวละครคนพื้นถิ่น “วันศุกร์” เป็นคนโง่มที่ตกเป็นเบี้ยล่างของโรบินสัน ครูโซ ให้มีลักษณะเป็นกลางมากขึ้น เป็นต้น (Jedamski, 2002, pp. 25-30)

ในกรณีของประเทศไทย แม้จะไม่ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตก แต่ก็ได้รับผลกระทบจากลัทธิอาณานิคมอย่างชัดเจน ทำให้ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทยในยุคอาณานิคมมีลักษณะไม่ต่างไปจากชาติอาณานิคมอื่นๆ จนมีผู้กล่าวว่าประเทศไทย/สยามมีลักษณะแบบอาณานิคมอำพราง (Crypto-colonial) หรืออาจเรียกว่าเป็นประเทศกึ่งอาณานิคม (Semi-colonial country)¹ คำถามและข้อถกเถียงในแบบหลังอาณานิคมข้างต้นจึงสามารถนำมาประยุกต์เพื่อศึกษาการรับวัฒนธรรมนิยายผจญภัยอังกฤษผ่านการแปลสู่ภาษาไทยได้เช่นกัน

งานวิจัยนี้ต้องการหาคำตอบในประเด็นดังกล่าวในบริบทของประเทศไทย โดยวัฒนธรรมนิยายผจญภัยภาษาอังกฤษที่เป็นประเด็นของการวิจัยคือเรื่อง *She* ของเฮนรี ไรเดอร์ แฮกการ์ด ซึ่งบรรจุภาพแทนด้านลบของ “คนอื่น” ในที่นี้คือคนแอฟริกัน พร้อมกับแสดงอคติด้านเชื้อชาติต่อคนพื้นเมือง อันเป็นวาทกรรมที่สนับสนุนจักรวรรดิอังกฤษอย่างชัดเจน ดังจะได้อภิปรายต่อไปข้างหน้า การวิจัยนี้จะศึกษาการแปลนวนิยายเรื่องดังกล่าวของแฮกการ์ดมาเป็นภาษาไทยใน พ.ศ. 2459 ในชื่อเรื่อง *สาวสองพันปี* โดย “นกโนรี” ซึ่งเป็นนามปากกาของครูเหลี่ยม หรือหลวงวิลาสปริวัตร ผู้มีผลงานเขียนและงานแปลในช่วงเวลาดังกล่าวอีกหลายเรื่อง

การวิจัยนี้มุ่งศึกษากระบวนการแปลวัฒนธรรมของชาติตะวันตกมาเป็นภาษาท้องถิ่น ในฐานะส่วนหนึ่งของการเผชิญหน้าในยุคอาณานิคม (Colonial encounter) ผู้วิจัยหยิบยืมแนวคิดการแปลแบบหลังอาณานิคมที่ปรากฏในงานของราฟาเอล (Rafael, 1988) ซึ่งเสนอว่าการแปลเป็นเครื่องมือของชาติอาณานิคมในการต่อรองและโต้กลับเจ้าอาณานิคม ผนวกกับแนวคิดเรื่องการจยรับ (Appropriation) ซึ่งทักซ์ เจลิเมเตียร์น (2558, น. 77-85) เคยนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์การแปลนวนิยายภาษาอังกฤษของผู้แปลชาวไทยในยุคเดียวกัน

จุดเน้นที่สำคัญของงานวิจัยนี้คือเพื่อศึกษาการเสนอภาพแทนคนแอฟริกันและอคติด้านเชื้อชาติที่ปรากฏทั้งในตัวบทต้นฉบับและฉบับแปล บทความนี้จะชี้ให้เห็นต่อไปว่าในการแปลนวนิยายผจญภัยเรื่อง *She* ผู้แปลชาวไทยคือครูเหลี่ยมได้พยายามรักษาภาพแทนด้านลบของคนแอฟริกันและถ่ายทอดอคติด้านเชื้อชาติของชาวตะวันตกมาสู่ฉบับภาษาไทยอย่างชัดเจน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเปิดเผยให้เห็นทัศนะของปัญญาชนนักแปลไทยบางส่วนที่มีต่อแนวคิดเรื่องเชื้อชาติในบริบทของประเทศกึ่งอาณานิคม และยังจะชี้ต่อไปว่าผู้แปลได้อาศัยภาวะกระทำการของตนเองในการต่อรองและคัดง้างกับอิทธิพลของเจ้าอาณานิคมไปพร้อมกันด้วย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างภาพแทนคนแอฟริกันในนวนิยายเรื่อง *She* ของ เฮนรี ไรเดอร์ แฮกการ์ด และในนวนิยายแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* ของครูเหลี่ยม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาพแทนคนแอฟริกันกับวาทกรรมอคติด้านเชื้อชาติ

¹ สำหรับการอภิปรายเกี่ยวกับคำว่าอาณานิคมอำพราง โปรดดูเฮิร์ซเฟลด์ (Herzfeld, 2002) การอภิปรายเกี่ยวกับที่มาและความหมายของคำว่ากึ่งอาณานิคม โปรดดูแจ็กสัน (Jackson, 2004; 2008; 2010)

2. เพื่อศึกษาการจรรยาบรรณกรรมคดีด้านเชื้อชาติในการแปลเรื่องสาวสองพันปีภายใต้บริบทสังคมกึ่งอาณานิคมของไทย
3. เพื่อศึกษาทฤษฎีการต่อรองกับอิทธิพลของลัทธิอาณานิคมผ่านการแปลเรื่องสาวสองพันปี

3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้อาศัยแนวคิดหลังอาณานิคม (Postcolonialism) เป็นกรอบใหญ่ในการศึกษา แนวคิดหลังอาณานิคมเป็นแนวคิดที่เน้นศึกษาผลกระทบของลัทธิอาณานิคมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมของชาติที่เคยตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ทั้งในแอฟริกา อเมริกาใต้ อินเดีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื้อหาของแนวคิดหลังอาณานิคมให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเจ้าอาณานิคมกับผู้ถูกปกครองภายใต้อาณานิคม จุดเน้นที่สำคัญอย่างหนึ่งของแนวคิดหลังอาณานิคมคือการศึกษาพลวัตที่เกิดขึ้นในการเผชิญหน้าในยุคอาณานิคม (Colonial encounter) ระหว่างชาติผิวขาวเจ้าอาณานิคมกับชนพื้นเมืองในดินแดนต่าง ๆ ที่ตกเป็นอาณานิคม ทั้งทางตรงและทางอ้อม (Ashcroft, Griffith, & Tiffin, 2013, p. 30)

ในการเผชิญหน้านี้ชาติเจ้าอาณานิคมสามารถใช้กลไกต่างๆ ในการครอบงำและควบคุม และในทางกลับกันชาติใต้อาณานิคมก็อาจใช้กลวิธีต่างๆ ในการต่อรองเพื่อลดผลกระทบจากการปกครองของเจ้าอาณานิคม พร้อมกับยืนยันอัตลักษณ์พื้นถิ่นของตนเองได้ หนึ่งในกระบวนการที่ผู้ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมใช้เพื่อการดังกล่าวได้แก่ การแปล ในหนังสือ *Contracting Colonialism: Translation and Christian Conversion in Tagalog Society under Early Spanish Rule* ราฟาเอล (Rafael, 1988) ซึ่งให้เห็นว่าการแปลของเจ้าอาณานิคมสเปนเป็นวิธีการหนึ่งที่ถูกใช้เพื่อการปกครองชาวตากาล็อกในฟิลิปปินส์สมัยอาณานิคม แต่ขณะเดียวกันชาวตากาล็อกก็มีกลวิธีการแปลเพื่อตอบโต้และลดทอนอำนาจของเจ้าอาณานิคม แสดงให้เห็นว่าการแปลเป็นเครื่องมือของเจ้าอาณานิคมในการครอบงำและก็เป็นเครื่องมือของคนใต้อาณานิคมในการปลดปล่อยตัวเองได้ด้วย

แนวคิดอีกประการที่เกี่ยวข้องกับการต่อรองในการเผชิญหน้าแบบอาณานิคมคือการจรรยาบรรณ (Appropriation) การจรรยาบรรณตามความหมายแบบหลังอาณานิคมหมายถึงกระบวนการที่ชาติที่เคยตกเป็นอาณานิคมเข้ายึดกุมวัฒนธรรมของเจ้าอาณานิคม อันได้แก่ ภาษา รูปแบบการประพันธ์ ศิลปะต่างๆ รวมไปถึงวิถีคิดและการใช้เหตุผลแบบตะวันตก และใช้ประโยชน์จากมรดกของเจ้าอาณานิคมในการแสดงอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง (Ashcroft, Griffith, & Tiffin, 2013, pp. 19-20) ในกรณีของประเทศไทย ทักษ์ เจลิเมเตียร์น (2558, น. 77) มองว่าการแปลเป็นกระบวนการหนึ่งในการจรรยาบรรณสิ่งที่เป็นของตะวันตกมาเป็นของไทยเอง ซึ่งในกระบวนการนี้สิ่งที่เป็นต่างชาติจะถูกกะเทาะ จัดเรียงใหม่ และถ้าย่อยสำคัญดั้งเดิมออกไป ก่อนจะถูกนำมาประกอบขึ้นเป็นตัวตนใหม่ (Wolters, 1999 อ้างใน ทักษ์ เจลิเมเตียร์น, 2558, น. 77-85)

แนวคิดสำคัญอีกประการที่งานวิจัยนี้ใช้คือ แนวคิดเรื่องภาพแทน (Representation) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มองว่าความหมายต่างๆ ในโลกนี้ล้วนเกิดจากการประกอบสร้าง (Construction) ผ่านภาษาหรือระบบสัญลักษณ์ ภาพแทนเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่แลกเปลี่ยนความหมายที่ประกอบสร้างขึ้นภายในวัฒนธรรมหนึ่งๆ ฮอลล์ สรุปว่าการผลิตสร้างความหมายในภาษาก็คือการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งของ มโนทัศน์ และสัญลักษณ์ และสิ่งนี้เองที่เรียกว่า “ภาพแทน” (Hall, 1997, p. 19) หรือกล่าวอีกอย่างได้ว่าภาพแทนก็คือการใช้ภาษาและสัญลักษณ์เพื่อ “แทน” ความจริง

แนวคิดเรื่องภาพแทนยังมองว่าการผลิตสร้างความหมายไม่ได้เกิดแค่ในระบบภาษาแต่เกิดในระดับวัฒนธรรม กล่าวคือความหมายสามารถปรากฏผ่านเรื่องเล่า ถ้อยแถลง และตัวบทหลากหลายรูปแบบ แนวคิดเกี่ยวกับภาพแทนแบบนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ซึ่งให้ความสำคัญกับวาทกรรม (Discourse) วาทกรรมตามความหมายของฟูโกต์หมายถึงการใช้ภาษาเพื่อผลิตสร้างและเสนอความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่นัยสำคัญของวาทกรรมไม่ใช่แค่ตัวภาษา ยังหมายรวมถึงปฏิบัติการ (Practice) ของภาษาในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งอิทธิพลต่อความคิดของผู้คน กล่าวคือวาทกรรมเป็นปฏิบัติการทางอำนาจที่สามารถทำให้คนเชื่อและคล้อยตามว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงและนำไปสู่การควบคุมวิถีปฏิบัติของคนเหล่านั้นได้ (Hall, 1997, pp. 42-44)

ในแง่ที่ภาพแทนและวาทกรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ในวาทกรรมหนึ่งๆ อาจประกอบด้วยชุดของภาพแทนที่ทำหน้าที่ร่วมกันในการสร้างความจริงและความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ ขณะเดียวกันวาทกรรมก็เป็นตัวกำหนดว่าภาพแทนนั้นจะนำเสนอความจริงอย่างไร เช่นวาทกรรมอาณานิคมทำงานโดยสร้างภาพแทนเกี่ยวกับคนยุโรปที่เป็นเจ้าอาณานิคมในด้านที่เหนือกว่า และภาพแทนเช่นนี้ก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการทางวาทกรรมอีกทอดหนึ่ง ภาพแทนเหล่านี้อาจปรากฏได้ทั้งในวรรณกรรม บทกวี เอกสารทางราชการ รวมไปถึงสื่ออื่น เช่นภาพวาดและภาพยนตร์

นักวิชาการที่ประยุกต์แนวคิดเรื่องภาพแทนและวาทกรรมของฟูโกต์เข้ากับการศึกษาหลังอาณานิคมก็คือเอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) ในหนังสือ *Orientalism* (1978) ซาอิดชี้ให้เห็นว่า “ภาพ” ของตะวันออกและคนตะวันออก (The Orient) ในวรรณกรรมและศิลปะของชาวตะวันตก รวมไปถึงการแปลงานเขียนของชาวตะวันออกโดยชาวตะวันตก แท้จริงแล้วเป็นเพียงภาพแทนที่ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านชุดวาทกรรม เพื่อรักษาอำนาจครอบงำที่เหนือกว่าของชาวตะวันตก (Said, 2003, pp. 1-8) การศึกษาภาพแทนในแนวหลังอาณานิคมในแบบของซาอิดจึงเน้นศึกษาด้วยจิตสำนึกแบบวิพากษ์ โดยตระหนักเสมอว่าภาพที่ปรากฏในตัวบทต่างๆ เป็นเพียงภาพที่ถูกสร้างขึ้น ซึ่งสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์แบบจักรวรรดินิยม

ในการวิจัยนี้จะประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวทั้งหมดในการสร้างกรอบการถกเถียง โดยจะใช้แนวคิดเรื่องภาพแทนในการศึกษาการเสนอภาพคนอัฟริกันในนวนิยายเรื่อง *She* และนวนิยายแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* เพื่อพิจารณาว่าภาพแทนที่ปรากฏในตัวบทต้นฉบับนั้นมีลักษณะอย่างไร เกิดขึ้นในบริบททางประวัติศาสตร์อย่างไร และมีความเกี่ยวข้องกับวาทกรรมอคตินิยมด้านเชื้อชาติอย่างไร จากนั้นจึงจะนำแนวคิดเรื่องการจวบรับมาศึกษาว่าในการแปลของครูเหลียมได้เกิดกระบวนการจวบรับสิ่งที่ปรากฏอยู่ในตัวบทมาใช้ประโยชน์อย่างไร จากนั้นจะใช้แนวคิดการแปลแบบหลังอาณานิคมมาวิเคราะห์พลวัตของการแปลว่าสามารถแสดงให้เห็นกระบวนการต่อรองกับอิทธิพลของเจ้าอาณานิคมโดยผู้แปลชาวไทยอย่างไร

4. ขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ตัวบทแบบเปรียบเทียบ (Comparative textual analysis) โดยศึกษาตัวบทนวนิยายเรื่อง *She* ของ เฮนรี ไรเดอร์ แอ็กการ์ด โดยใช้ฉบับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) และฉบับแปลภาษาไทยเรื่อง *สาวสองพันปี* แปลโดยนกไนร์ (นามแฝง) ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2459

5. ผลการวิจัย

5.1 นวนิยายเรื่อง *She* และวาทกรรมอคติด้านเชื้อชาติ

นวนิยายเรื่อง *She* เป็นผลงานเขียนของเซอร์เฮนรี ไรเดอร์ แฮกการ์ด (Sir Henry Rider Haggard) นักเขียนชาวอังกฤษผู้มีชีวิตอยู่ระหว่าง ค.ศ. 1856-1925 แฮกการ์ดเกิดที่เมืองนอร์ฟอล์ค (Norfolk) และจบการศึกษาจากโรงเรียนอิปสวิช (Ipswich) เมื่ออายุได้ 19 ปี แฮกการ์ดเดินทางไปยังเมืองนาตาล (Natal) ในทวีปแอฟริกาตอนใต้ (ปัจจุบันคือประเทศแอฟริกาใต้) ในฐานะเลขานุการของข้าหลวงประจำแคว้น ต่อมาใน ค.ศ. 1876 แฮกการ์ดย้ายไปประจำการที่เมืองพริทอเรีย (Pretoria) แคว้นทรานสวาล (Transvaal) ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับการผนวกรวมดินแดนทรานสวาลเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษ และแฮกการ์ดก็มีส่วนสนับสนุนการปกครองดังกล่าว ในปีถัดมาเขาได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าพนักงานประจำศาลสูงของแคว้น ใน ค.ศ. 1879 แฮกการ์ดเดินทางกลับมายังประเทศอังกฤษและแต่งงาน ใน ค.ศ. 1880 คู่สามีภรรยาเดินทางกลับไปยังทรานสวาล ในช่วงเวลาเดียวกับที่เกิดสงครามโบเออร์ครั้งแรก (Boer War) ซึ่งฝ่ายจักรวรรดิได้รับความปราชัยในการศึกหลายครั้ง (Britannica, 2024; Katz, 1987, pp. 7-29)

ในระหว่างประจำการในแอฟริกาเหนือที่แฮกการ์ดได้พบเห็นวิถีชีวิต ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ของชนพื้นเมืองชาวซูลู ซึ่งเป็นวัตถุดิบให้เขานำไปเขียนสารคดีเกี่ยวกับแอฟริกา รวมถึงนำชาวพื้นเมืองเข้ามาใส่เป็นองค์ประกอบในนวนิยายของเขาหลายเรื่องเช่นกัน งานเขียนที่มีชื่อเสียงของแฮกการ์ดคือนวนิยายหลายเล่มที่กล่าวถึงการผจญภัยในดินแดนห่างไกลโดยเฉพาะทวีปแอฟริกาซึ่งเขามีประสบการณ์โดยตรง ได้แก่ *King Solomon's Mines* (1885), *She* (1887), *Allan Quatermain* (1887), *Queen Sheba's Ring* (1910), *The Ivory Child* (1916) ขณะที่นวนิยายบางเรื่องมีฉากท้องเรื่องเกี่ยวข้องกับอียิปต์และทวีปอเมริกา เช่น *Cleopatra* (1889) และ *Montezuma's Daughter* (1893) ตามลำดับ นวนิยายเหล่านี้โดยเฉพาะ *King Solomon's Mines* ได้รับความนิยมอย่างมหาศาลจากผู้อ่านชาวอังกฤษ ต่อมาตัวละครของเรื่องคืออัลลัน ควอเตอร์เมน ได้ปรากฏตัวในนวนิยายเรื่องอื่นที่ตีพิมพ์ภายหลังอีกหลายเรื่อง

นวนิยายเรื่อง *She* หรือชื่อเต็มในการพิมพ์ครั้งแรกคือ *She: A History of Adventure* เป็นนวนิยายของแฮกการ์ดอีกเล่มที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปี 1887 เนื้อเรื่องของ *She* กล่าวถึง Ludwig Horace Holly² ศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ได้รับการติดต่อจาก Vincey เพื่อนเก่าให้ช่วยดูแล Leo ลูกชายของตนเองหลังจากที่ตนตายไป พร้อมกับมอบหีบไม้ให้ใบหนึ่ง ภายหลังเมื่อ Leo มีอายุครบ 25 ปี Holly ได้เปิดหีบและพบลายแทงบนเศษภาชนะโบราณ พร้อมข้อความจาก Vincey บอกให้ Leo ทราบว่าต้นตระกูลของตนสามารถสืบเชื้อสายย้อนไปถึงราชินีแห่งอาณาจักรอียิปต์โบราณ พร้อมกล่าวถึงราชินีผู้มีอายุนับพันปีไม่รู้จักแก่เฒ่า และบอกเส้นทางเดินทางไปยังแอฟริกาเพื่อสืบหาราชินีพันปีผู้นี้

² ในบทความนี้เมื่อเอ่ยถึงชื่อตัวละครและสถานที่จากตัวบทฉบับภาษาอังกฤษจะใช้ชื่อที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษด้วยตัวโรมัน และเมื่อเอ่ยถึงตัวละครในฉบับแปลจะใช้ชื่อที่เขียนด้วยภาษาไทยตามการถ่ายเสียงของผู้แปล ที่ทำเช่นนี้เพื่อป้องกันความสับสน เนื่องจากฉบับแปลภาษาไทยของครูเหลี่ยมมีการถ่ายเสียงที่แตกต่างไปจากการถ่ายเสียงตามมาตรฐานในปัจจุบัน

Leo และ Holly ตกลงที่จะออกเดินทางเพื่อทำภารกิจดังที่ปรากฏในลายแทง ทั้งคู่เดินทางเข้าไปในดินแดนแอฟริกา ผจญเหตุการณ์ตื่นเต้นหวาดเสียวหลายประการ จนถูกจับตัวไปโดยชนเผ่า Amahagger คณะของ Leo และ Holly ถูกนำตัวไปยังเมืองโบราณชื่อ Kor ซึ่งเป็นอารยธรรมโบราณของคนผิวขาวซึ่งเก่าแก่กว่าอารยธรรมอียิปต์ ที่นั่นคณะเดินทางได้พบกับ Ayesha ราชนิผู้ปกครองชนเผ่าพื้นเมืองมายาวนานนับพันปี และรู้เวทมนตร์ที่จะทำให้ไม่แก่เผ่า Ayesha เปิดเผยว่าตนเองมีชีวิตอยู่เพื่อรอการกลับมาเกิดใหม่ของ Kallikrates คู่รักของตน ซึ่งนางเป็นคนลงมือฆ่าด้วยความหึงหวงเมื่ออดีตอันไกลโพ้น

ต่อมาเมื่อ Ayesha ได้เห็นหน้า Leo ก็เกิดความหลงใหล นางประกาศว่า Leo เป็นคนรักของนางที่กลับมาเกิดและต้องการให้ Leo เข้าพิธีอาบไฟแห่งความเป็นอมตะเพื่อจะได้ครองรักและร่วมกันปกครองชาวพื้นเมืองรวมถึงเผ่าอำนาจไปปกครองดินแดนอื่นของโลกด้วย คณะเดินทางทั้งหมดถูกนำตัวลี้ภัยไปในถ้ำใต้พิภพเพื่อทำพิธีอาบไฟแห่งความเป็นอมตะ แต่เมื่อ Ayesha ก้าวเข้าสู่กองไฟ อำนาจแห่งความเป็นอมตะของนางกลับถูกลบล้าง และร่างกายของนางแห้งเหี่ยวเป็นคนชราและเสียชีวิตไปในที่สุด คณะของ Leo และ Holly จึงหลบหนีออกมาจากเมือง Kor และเดินทางกลับสู่ประเทศอังกฤษได้อย่างปลอดภัยในตอนท้ายเรื่อง

นวนิยายเรื่อง *She* รวมถึงนวนิยายเรื่องอื่นๆ ของแฮกการ์ด เช่น *King Solomon's Mine* มีลักษณะสำคัญคือการเป็นนวนิยายผจญภัยในต่างแดน องค์ประกอบสำคัญคือการเดินทางของตัวเอกชายหนุ่มผิวขาวชาวยุโรปไปยังดินแดนอันห่างไกลที่เกี่ยวข้องกับลัทธิจักรวรรดินิยม (ในที่นี้คือแอฟริกา) เพื่อปฏิบัติการกิจเป้าหมายบางอย่าง เช่น ค้นหาสมบัติ ตามหาบุคคลผู้สูญหาย หรือตามหาความจริงเกี่ยวกับต้นตระกูลของตัวเอกและราชินีผู้เป็นอมตะดังที่ปรากฏในเรื่อง *She* ระหว่างทางตัวเอกและคณะจะต้องเผชิญภัยอันตรายต่างๆ และเอาตัวรอดจากอุปสรรคเหล่านั้น นวนิยายในกลุ่มนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นนวนิยายโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยม (Imperial Romance)

วรรณกรรมโรมานซ์ (Romance) เป็นคำที่กินความหมายกว้าง หมายรวมถึงวรรณกรรมหลายประเภทหลายแนวเรื่อง ในช่วงศตวรรษที่ 19 วรรณกรรมโรมานซ์ได้รับอิทธิพลจากโรมานซ์แบบยุคกลาง คือเกี่ยวข้องกับเรื่องผจญภัย ความรัก และคหิทธิวิน (Chivalry) ในยุคนั้นงานแนวโรมานซ์สื่อนัยถึงประเภทวรรณกรรมที่แตกต่างไปจากงานเขียนแนวสัจนิยมและธรรมชาตินิยมที่เป็นกระแสหลักอยู่ในขณะนั้น และนำเสนอเรื่องแนวหลักหนีที่เน้นความบันเทิงเป็นหลัก (Cuddon, 2013, pp. 614-616)

สำหรับคำว่า “โรมานซ์แนวจักรวรรดินิยม” (Imperial Romance) หมายถึงเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัยของนักสำรวจชาวยุโรปผู้เดินทางไปยังดินแดนที่ยังไม่ถูกสำรวจและเข้าไปสถาปนาอิทธิพลเหนือชนพื้นเมืองผิวดำ (Patteson, 1978, p. 112) หากอธิบายในเชิงประวัติศาสตร์ของวรรณกรรม โรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมหมายความว่าบันเทิงคดีที่ถูกเขียนขึ้นในสหราชอาณาจักร ระหว่างทศวรรษ 1880-1920 โดยมุ่งเน้นนำเสนอการผจญภัยในฉากท้องเรื่องที่เป็นดินแดนอาณานิคม (Jones, 2004, p. 406) นวนิยายโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมนิยมใช้ภูมิทัศน์ของจักรวรรดิและผลิตซ้ำความเชื่อที่ว่าอังกฤษเป็นชาติผู้นำที่จะนำมนุษยชาติสู่อนาคต (นิทนนัย ประสานนาม, 2561, น. 65) อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าวรรณกรรมโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมเป็นงานเขียนแนวโรมานซ์ที่ผนวกเอาองค์ประกอบของจักรวรรดินิยมและลัทธิอาณานิคมเข้าไว้ในเนื้อเรื่อง รวมถึงเสนอทัศนคติว่าด้วยเชื้อชาติที่สัมพันธ์กับการเมืองของจักรวรรดิและอาณานิคมในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาอย่างแนบแน่น

แพททีสันได้ศึกษานวนิยายโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมของอังกฤษมากกว่าห้าสิบเรื่องที่เขียนขึ้นในยุควิกตอเรียนและสรุปองค์ประกอบพื้นฐานในโครงเรื่อง (Plot function) ของนวนิยายทั้งหมดในกลุ่มนี้ได้ 12 ข้อ (Patteson, 1978, pp. 112-113) องค์ประกอบเหล่านี้เปิดเผยให้เห็นอคติด้านเชื้อชาติแบบจักรวรรดินิยมได้อย่าง

น่าสนใจ เช่น กลุ่มนักสำรวจจะค้นพบอารยธรรมโบราณที่เคยถูกปกครองโดยคนผิวขาวมาก่อน และชนพื้นเมืองในดินแดนนั้นจะแบ่งเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งจะเป็นศัตรู ขณะที่อีกฝ่ายจะเป็นมิตรกับนักสำรวจชาวยุโรปและเปิดรับอารยธรรมของคนขาว และในท้ายที่สุดฝ่ายหลังจะเป็นผู้ได้รับชัยชนะในความขัดแย้งระหว่างชนพื้นเมืองด้วยกันเอง ในระหว่างการสำรวจชาวยุโรปจะสามารถสร้างอิทธิพลเหนือชนพื้นเมืองด้วยการแสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีหรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หากมีหญิงพื้นเมืองตกหลุมรักชายชาวยุโรป หญิงคนนั้นมักจะเสียชีวิต เมื่อถึงตอนจบชาวยุโรปจะสามารถสถาปนาให้เกิดระเบียบภายในอาณาจักรที่ตนเข้าไปสำรวจ ได้ในสิ่งที่ตนเองเดินทางมาตามหา และได้กลับสู่อารยธรรมอย่างปลอดภัย จึงกล่าวได้ว่านวนิยายโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมคือเรื่องแฟนตาซีเกี่ยวกับอำนาจเหนือกว่าของวีรบุรุษผิวขาวชาวยุโรปนั่นเอง

องค์ประกอบเหล่านี้ถูกนำมาผลิตซ้ำในเรื่อง *She* เกือบทุกองค์ประกอบ ตามท้องเรื่องเมือง Kor ของชนเผ่า Amahagger เป็นที่ตั้งของอารยธรรมเก่าแก่ ซึ่งปกครองโดยราชินี Ayesha เนื้อความหลายตอนในเรื่องระบุชัดเจนว่า Ayesha เป็นสตรีผิวขาวที่สืบทอดเชื้อสายมานับแต่อารยธรรมอียิปต์โบราณ ดังเช่นข้อความตอนหนึ่งว่า (การเน้นข้อความจากตัวบทในบทความนี้เป็นการเน้นโดยผู้วิจัยทั้งสิ้น) *"I learned also that the people there speak a dialect of Arabic, and are ruled over by a beautiful white woman who is seldom seen by them, but who is reported to have power over all things living and dead."* (Haggard, 2017, Chapter 3) องค์ประกอบดังกล่าวนี้สะท้อนว่าชนพื้นเมืองอัฟริกันซึ่งเป็นชนป่าเถื่อนไม่สามารถปกครองตนเองได้ แต่ต้องอาศัยการปกครองจากคนผิวขาวที่เป็นผู้ครอบครองอารยธรรมโบราณ และอารยธรรมเหล่านี้ล้วนสูญสลายไปหมดอันเป็นผลจากการถูกลบล้างด้วยคลื่นของคนเถื่อนที่ถาโถมไปทั่วดินแดนนี้ (Brantlinger, 2011, p. 161) ดังที่ปรากฏในข้อความอีกตอนว่า *"A country like Africa" I said, "is sure to be full of the relics of long dead and forgotten civilizations."* (Haggard, 2017, Chapter 5)

ความรักระหว่างชาวยุโรปกับหญิงพื้นเมืองเป็นอีกองค์ประกอบที่ปรากฏชัดเจนในเรื่องนี้ ตัวละคร Ustane ซึ่งเป็นหญิงชาว Amahagger ได้ตกหลุมรัก Leo เมื่อแรกพบ ขณะที่ Leo ก็แสดงความผูกพันในตัวหญิงพื้นเมือง แต่เมื่อคณะเดินทางไปพบ Ayesha และนางต้องการครอบครอง Leo ในฐานะคนรักเก่าของนางที่กลับมาเกิดใหม่ Ustane ได้แสดงความหึงหวงจนทำให้ Ayesha โกรธและใช้เวทมนตร์สังหารนาง การตายของ Ustane ตรงกับแบบแผนของเรื่องที่แพททิสันบรรยายไว้ แบบแผนดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าแม้ความรักระหว่างชายชาวยุโรปกับหญิงพื้นเมืองจะเป็นความเพ้อฝัน (Fantasy) ที่ผู้เขียนเรื่องโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมชื่นชอบ แต่ในท้ายที่สุดแล้วการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ (Miscegenation) ถือเป็นสิ่งที่ต้องห้ามอันร้ายแรง สะท้อนให้เห็นความหวาดกลัวการปะปนข้ามสายเลือดซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญภายใต้วาทกรรมเชื้อชาตินิยม (Macmaster, 2001, pp. 23-25)

แพททิสันวิเคราะห์เพิ่มเติมว่าองค์ประกอบของโครงเรื่องนวนิยายโรมานซ์แนวจักรวรรดิแสดงให้เห็นถึงนัยเกี่ยวกับเชื้อชาติและอคติด้านเชื้อชาติที่แฝงอยู่ในนวนิยายแนวนี้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่นสัตว์ร้ายและชนพื้นเมืองทำหน้าที่ในโครงเรื่องคล้ายคลึงกัน คือการเป็นปฏิปักษ์ อุปสรรค หรือภัยอันตรายในการเดินทางของตัวเอก (Patteson, 1978, p. 115) ในเรื่อง *She* ชาวป่า Amahagger เป็นตัวแทนที่ชัดเจนของชนพื้นเมืองที่ดุร้ายป่าเถื่อน และเป็นต้นตอแห่งความยากลำบากในโครงเรื่องแก่ตัวเอก ด้วยการเข้าจู่โจมคณะเดินทางหลายครั้ง ด้วยตรรกะทางโครงเรื่องเช่นนี้ ชนพื้นเมืองจึงถูกจัดวางอยู่ในระนาบเดียวกับสัตว์ป่า การเชื่อมโยงคนอัฟริกันกับความป่าเถื่อนและความคล้ายสัตว์ป่านี้นับเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในวาทกรรมเหยียดเชื้อชาติของยุโรปมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 (Macmaster, 2001, p. 60)

นอกจากแนวคิดเหยียดเชื้อชาติจะปรากฏผ่านโครงสร้างของเรื่องดังที่แพทที่สันเสนอแล้ว การสร้างภาพแทนผ่านภาษาในเรื่องก็มีส่วนสำคัญในการนำเสนอภาพของชนอัฟริกันที่เชื่อมโยงกับความเป็นอนารยชน ทั้งบทบรรยายเรื่องที่ถูกเล่าผ่านมุมมองของ Holly และบทสนทนาของตัวละคร ปรากฏการกล่าวถึงคนพื้นเมืองที่มีความป่าเถื่อนล้าหลังและเกี่ยวข้องกับลัทธิกินเนื้อมนุษย์ ตลอดทั้งเรื่องพบการใช้คำว่า *savage* (คนเถื่อน) จำนวน 26 ครั้ง เช่น “Who would be stupid enough to build a wharf in the middle of these dreadful marshes in a country inhabited by **savages**” (Haggard, 2017, Chapter 5) คำว่า *barbarian/ barbaric/ barbarism* (อนารยชน) จำนวน 9 ครั้ง เช่น “O stranger, dost thou think that I herd here with **barbarians** lower than the beasts?” (Haggard, 2017, Chapter 13) และคำว่า *cannibal* (เผ่ากินเนื้อมนุษย์) จำนวน 4 ครั้ง เช่น “Up the cave I went, and after me came the others, and after them thundered the whole crowd of **cannibals**, mad with fury at the death of the woman.” (Haggard, 2017, Chapter 8)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าทั้งโครงสร้างของเรื่องและภาพแทนชนอัฟริกันในนวนิยายเรื่อง *She* ล้วนมีส่วนในการเสนอวาทกรรมอคติด้านเชื้อชาติของชาวยุโรป วาทกรรมนี้ไม่ได้ปรากฏแค่ในเรื่อง *She* แต่รวมถึงนวนิยายโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมจำนวนมาก เกี่ยวพันโดยตรงกับความเป็นจักรวรรดิ นับจากจุดเริ่มต้นของยุคสมัยใหม่ในยุโรปตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา อคติด้านเชื้อชาติถูกใช้ในฐานะเครื่องมือเชิงวาทกรรมหรืออุดมการณ์ในการสนับสนุนทั้งลัทธิชาตินิยมและจักรวรรดินิยมมาโดยตลอด กล่าวคืออคติด้านเชื้อชาติทำให้คนยุโรปเชื่อว่าตนเองมีความเหนือกว่าชนชาติอื่นๆ ในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนอัฟริกันซึ่งมีความป่าเถื่อนห่างไกลจากความอารยะมากที่สุด ดังนั้นวาทกรรมอคติด้านเชื้อชาติจึงช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับการเข้ารุกรานและยึดครองดินแดนในทวีปอัฟริกา เพราะคนยุโรปเชื่อว่าตนมีหน้าที่ในการปลดปล่อยชนอัฟริกันจากความล้าหลังป่าเถื่อน รวมถึงช่วยเหลือชนพื้นเมืองให้รอดพ้นจากธรรมเนียมป่าเถื่อนทั้งหลายของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการจับพวกเดียวกันเป็นทาส การจับคนมาบูชาวิญญาณ และการกินเนื้อหนังมนุษย์ด้วยกันเอง (Brantlinger, 2011, pp. 7-11; Macmaster, 2001, p. 75) ภาพแทนของอัฟริกาและชนอัฟริกันในนวนิยายโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมเรื่อง *She* จึงสอดคล้องกับภาพเหมารวม (Stereotype) ที่ถูกสร้างโดยชาวยุโรปนับแต่ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมาและสัมพันธ์กับวาทกรรมและปฏิบัติการของลัทธิจักรวรรดินิยมอย่างแยกกันไม่ออก

5.2 นวนิยายแปลเรื่องสาวสองพันปีและภาพแทนชนอัฟริกัน

นวนิยายเรื่อง *She* ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยและตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกใน พ.ศ. 2459 โดย “นกโนรี” ซึ่งเป็นนามปากกาของหลวงวิลาสปริวัตร (เหลียม วินทุพราหมณกุล) หรือในชื่อที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ครูเหลียม” (ในบทความนี้จะกล่าวถึงผู้แปลโดยใช้ชื่อว่าครูเหลียมโดยตลอด เพื่อความสะดวกในการอ้างอิงถึงงานเขียนชิ้นอื่นของผู้เขียน/แปลคนเดียวกัน แต่ใช้นามปากกาอื่น) ครูเหลียมเกิดเมื่อ พ.ศ. 2422 ในวัยเด็กได้ศึกษาที่วัดมหารณพและที่โรงเรียนมิชชันนารีในจังหวัดเพชรบุรี ต่อมาสำเร็จการศึกษาชั้นสามัญจากโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ และเข้าศึกษาในโรงเรียนฝึกหัดครู สอบได้ประกาศนียบัตรครูใน พ.ศ. 2438 แล้วไปเป็นครูที่โรงเรียนราชกุมารในพระบรมมหาราชวัง

หลังจากสอนได้หนึ่งปี ครูเหลียมได้รับทุนจากกระทรวงธรรมการให้ไปศึกษาต่อวิชาครูที่ประเทศอังกฤษ โดยเข้าศึกษาที่วิทยาลัยโบโรห์ ไรต์ (Borough Road College) แต่ศึกษาอยู่ได้เพียง 2 ปีเศษก็ต้องเดินทางกลับประเทศไทยทั้งที่ยังศึกษาไม่จบเพราะมีปัญหาทางประสาท หลังจากกลับมาได้รับราชการเป็นครูในกระทรวง

กรรมการ โรงเรียนฝึกหัดครู และโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ต่อมาลาออกจากราชการมาทำงานอิสระ มีผลงานด้านการเขียนและการแปลลงในนิตยสารหลายเล่มในเวลานั้น ผลงานเด่นนอกจากการแปลเรื่อง *She* ยังประกอบด้วยงานเขียนนวนิยายไทยแท้เรื่อง *ความไม่พยายาม* (2458) และนวนิยายเรื่อง *นางนรมิตร* (2459) ต่อมาครูเหลื้มกลับเข้ารับราชการและได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงวิลาสปริวัตร (สรณัฐ ไตลังคะ, 2556, น. 125-126; Harrison, 2014, p. 83)

ในการแปลเรื่อง *She* ครูเหลื้มถ่ายทอดเนื้อหาและโครงเรื่องตรงตามตัวบทต้นฉบับ แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดการถ่ายทอดจากต้นฉบับภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทย พบว่าผู้แปลไม่ได้แปลโดยยึดตามต้นฉบับทุกตัวอักษร แต่พบการสรุปความ การตัดความ และการเพิ่มความในเนื้อหาต่างๆ เป็นจำนวนมาก การตัดความปรากฏอยู่ทั่วไปในฉบับแปลของครูเหลื้ม สันนิษฐานว่าเพื่อให้เรื่องดำเนินไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงการปูเรื่อง ตัวอย่างเช่น ในบทที่สองรายละเอียดเกี่ยวกับการเปิดพินัยกรรมของวินเซ (Vincey) ถูกตัดออกหมดและเรื่องตัดตอนมาสู่ตอนที่เลียว (Leo) เติบโตจนมีอายุครบ 25 ปีตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรมแล้ว

การสรุปความให้สั้นย่อก็เป็นอีกวิธีที่พบมาก ในหลายแห่งที่ต้นฉบับดำเนินเรื่องผ่านบทสนทนาระหว่างตัวละคร แต่ในฉบับแปลใช้การบรรยายสรุป เช่น ในบทที่ 1 ซึ่งในต้นฉบับปรากฏบทสนทนาระหว่าง Holly กับ Vincey อย่างยืดเยื้อ แต่ในฉบับแปลครูเหลื้มตัดบทสนทนาออกเกือบทั้งหมดและให้ตัวละครที่เป็นผู้เล่าเรื่องคือ ฮอลลีเป็นผู้บรรยายสรุปแทน ในตอนเดียวกันนี้ต้นฉบับภาษาอังกฤษปรากฏการบรรยายเกี่ยวกับประวัติตระกูลของ Vincey อย่างเต็มไปด้วยรายละเอียด แต่ในฉบับภาษาไทยครูเหลื้มนำเนื้อหาส่วนนี้ย้ายไปไว้ตอนท้ายบท และเขียนโดยสรุปความให้กระชับขึ้น

ทั้งการตัดความและสรุปความทำให้ฉบับแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* สั้นกว่าต้นฉบับอย่างชัดเจน ฉบับแปลมีจำนวนทั้งสิ้น 28 บทเท่ากับต้นฉบับภาษาอังกฤษ แต่ความยาวในแต่ละบทนั้นสั้นกว่าต้นฉบับอย่างมาก เช่นบทที่สองมีความยาวเพียงสองหน้ากระดาษเท่านั้น

นอกจากการตัดและสรุปความแล้ว ยังพบการแปลแบบเพิ่มความเข้ามาหลายจุด การเพิ่มความส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อขยายความเรื่องเล่าให้เป็นที่เข้าใจแก่ผู้อ่านชาวไทยมากขึ้น เช่นตอนหนึ่งครูเหลื้มเพิ่มความเพื่ออธิบายที่มาของสมญานามที่ตัวละครชนพื้นเมืองผู้ร่วมคณะใช้เรียกชาวยุโรปซึ่งไม่ปรากฏในต้นฉบับแต่อย่างใด ดังข้อความว่า (สะกดตามต้นฉบับ) “แกเรียกข้าพเจ้าว่า ‘เสน’ เพราะข้าพเจ้ามีมือยาวแลมีขนตามหน้าตามตัวเหมือนลิงเสน แลเรียกเลียว ‘ว่าสิงโต’ ก็สมกับนามเลียว ซึ่งแปลว่าสีโหอยู่แล้ว แกเรียกจ๊อบว่า ‘หมู’ เพราะหน้าเขากลมแลอ้วนพี” (นกโนรี, 2459, น. 46) หลายแห่งเป็นการเพิ่มความที่มีลักษณะของการเกริ่นการณ์ (Foreshadowing) โดยนำสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตในท้องเรื่องมากล่าวถึง ณ จุดหนึ่งในโครงเรื่องที่ยังไม่คลี่คลายไปถึงเหตุการณ์นั้น ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “ทำให้ข้าพเจ้านึกว่านี่คือสาวพันปีอาจทำให้ชายหลงพิศواسได้หนักหนาอย่างไรแลก็เห็นปรากฏได้ในภายหลังว่า ก่อนเธอจะชวนใครสมสู่การเสนาหาเธอคงฉายศรีให้ชายเกิดสฤทธิพิศواسเต็มอัตราเสียก่อนได้ส่ำฝัสกายหล่อนอีก” (นกโนรี, 2459, น. 48) ข้อความตอนนี้ปรากฏในบทที่ 9 ซึ่งตามท้องเรื่องขณะเดินทางยังไม่ได้พบกับพระนางอัชฌา (Ayesha) แต่ข้อความที่เพิ่มเข้ามานั้นได้บอกเล่าถึงสิ่งที่จะเกิดตามมาภายหลังในโครงเรื่องไปก่อนแล้ว นอกจากนั้นยังพบการดัดแปลงตัวบทโดยนำข้อความเกี่ยวกับความเชื่อแบบพุทธศาสนาใส่เข้าไปในเนื้อหาของเรื่องบางช่วงอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยจะยกตัวอย่างและอภิปรายในประเด็นนี้ต่อไป

จากข้อมูลข้างต้นเมื่อนำมาพิจารณาตามการแบ่งวิธีการแปล (Translation method) ของนิวมาร์ก (Newmark, 1988) ที่แบ่งวิธีการแปลเป็น 8 ประเภท³ พบว่าครูเหลียมไม่ใช้การแปลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับการแปลแบบอิสระ (Free translation strategy) และการแปลแบบดัดแปลง (Adaptation) กล่าวคือไม่เน้นรักษารูปแบบอย่างเคร่งครัดตามต้นฉบับ มีทั้งการเรียบเรียงใหม่และการเพิ่มข้อความที่ไม่มีในต้นฉบับเข้าไปในฉบับแปล กล่าวได้ว่าครูเหลียมถือเอกสิทธิ์ในการแก้ไขตัวบทอย่างอิสระตราบเท่าที่ไม่ทำให้โครงเรื่องตามต้นฉบับเสียไป ซึ่งเป็นสิ่งที่นักแปลชาวไทยในยุครัชกาลที่ 5-6 ปฏิบัติกันเป็นปกติ เนื่องจากแนวคิดเรื่องความซื่อตรงต่อต้นฉบับในการแปล (Fidelity) นั้นยังไม่เข้ารูปเข้ารอยในวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทยในเวลานั้น (ดูข้อถกเถียงเรื่องนี้ใน Chittiphalangsri, 2019) เช่น ในนวนิยายภาษาไทยเรื่องแรกคือความพยาบาทซึ่งแปลมาจากเรื่อง *Vendetta* ผู้แปลคือแม่วันได้แก้ไขเพิ่มเติมตัวบทหลายแห่ง เช่น วิวาทษ์เรื่องพิธีการปลงศพของชาวยุโรป รวมถึงดัดแปลงตอนจบของเรื่องให้ตัวเอกเดินทางมายังป่าภาคเหนือของประเทศสยามแทนที่จะเป็นอเมริกาใต้ตามต้นฉบับ เป็นต้น (ทักษ์เฉลิมเกียรติ, 2558, น. 13-14)

ภายใต้วิธีคิดเรื่องการแปลเช่นนี้ การปรับเปลี่ยนองค์ประกอบในท้องเรื่องจึงไม่ใช่ของแปลกประหลาด แต่ในทางกลับกันนั้นหมายความว่าหากมีเนื้อหาหรือข้อความตอนใดในฉบับแปลที่เหมือนหรือใกล้เคียงกับต้นฉบับภาษาอังกฤษ นั่นเป็นเพราะผู้แปลเลือกรักษาองค์ประกอบจากต้นฉบับไว้เองโดยตั้งใจ หาใช่เพราะผู้แปลถูกบีบบังคับด้วยแนวคิดความซื่อตรงต่อต้นฉบับไม่ จึงอาจสรุปเป็นข้อเสนอดังต่อไปนี้เบื้องต้นว่า ภาพแทนที่ปรากฏในฉบับแปลเป็นภาพแทนที่ไม่ได้ขัดกับความคิดความเชื่อของผู้แปลและแนวคิดเกี่ยวกับเชื้อชาติที่แสดงผ่านตัวบทออกมา ก็ย่อมสอดคล้องใกล้เคียงกับแนวคิดของผู้แปลด้วย

เมื่อวิเคราะห์บทแปลแล้ว ผู้วิจัยพบว่าภาพแทนคนพื้นเมืองอัฟริกันนวนิยายแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* ของครูเหลียมนำเสนอออกมาใกล้เคียงกับภาพแทนในเรื่อง *She* คือมีสถานะของคนป่าคนเถื่อน ในการแปลคำว่า *savage* ซึ่งเป็นคำเรียกคนพื้นเมืองที่ปรากฏบ่อยที่สุดในเรื่อง *She* ครูเหลียมเลือกใช้คำว่า “ทมิฬ” อยู่ตลอดเรื่องในบทแปล ดังตัวอย่างตอนหนึ่งว่า “Here they endured great hardships, but were at last entertained by the mighty queen of a **savage** people, a white woman of peculiar loveliness...” (Haggard, 2017, Chapter 1) ฉบับภาษาไทยมีว่า “...ได้ความลำบากมากจึงได้บรรลุไปถึงแดนหนึ่งในกลางทวีป พบพระนางองค์หนึ่งอันมีอำนาจเหนือ **คนทมิฬ**ทั้งสิ้น แลพระนางเป็นนารีทรงพระฉวีขาวผุดผ่องโสภา” (นกโนรี, 2459, น. 5)

คำว่า “ทมิฬ” ในปัจจุบันมีความหมายว่าดูร้ายหรือร้ายกาจ (ราชบัณฑิตยสภา, 2567) เมื่อสืบค้นจากหนังสือ *อักขรวิธานศรีย* ของหมอบรัดเลย์ซึ่งตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2416 พบคำว่า “ทะมิล” ซึ่งมีความหมายว่า “ใจดูร้าย, ใจฉะฉรรจ์, เปนชื่อคนใจดูร้ายที่อาจฆ่าคนได้นั้น, เช่นพวกแขกเอบะริกันนั้น.” (แบรดเลย์, 2514, น. 290) แสดงให้เห็นว่าคำคำนี้มีความหมายในแง่ลบและถูกใช้เรียกชนกลุ่มหนึ่งอย่างดูหมิ่นมาก่อนที่ครูเหลียมจะแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* แล้ว การเลือกใช้คำว่าทมิฬเพื่อถ่ายทอดภาพแทนของคนอัฟริกันในการแปลนวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นการตั้งใจรักษาภาพด้านลบของคนอัฟริกันในเรื่องไว้อย่างชัดเจน

³ นิวมาร์กกล่าวถึงวิธีการแปล 8 ประเภท ได้แก่ การแปลคำต่อคำ (Word-for-word translation) การแปลตรงตัว (Literal translation) การแปลแบบซื่อตรง (Faithful translation) การแปลโดยอรรถ (Semantic translation) การแปลเพื่อเน้นสื่อสาร (Communicative translation) การแปลโดยใช้สำนวน (Idiomatic translation) การแปลแบบอิสระ (Free translation) และการแปลแบบดัดแปลง (Adaptation) (Newmark, 1988, pp. 45-47)

ที่น่าสนใจคือ ครูเหลืยมเลือกใช้คำว่า “ทมิฬ” หรือ “คนทมิฬ” ในการกล่าวถึงชนพื้นเมืองในเรื่อง แม้ว่าหลายครั้งจะไม่พบคำว่า *savage* ในต้นฉบับภาษาอังกฤษก็ตาม เช่น “Turning, she caught a man who was passing up the cave by the arm,” (Haggard, 2017, Chapter 8) ฉบับภาษาไทยบรรยายว่า “เห็นหล่อนยึดตัวชายทมิฬผู้หนึ่งไว้แลกระชับพุดกับเขาอยู่” (นกโนรี, 2459, น. 39) ส่วนข้อความอีกตอนหนึ่งบรรยายฉากสู้รบระหว่างตัวเอกกับชนพื้นเมืองว่า “แต่อ้ายทมิฬอีกสองคนโถมเข้ามาอีก” (นกโนรี, 2459, น. 43) ซึ่งแปลจากข้อความว่า “Then it was that the two others sprang upon me.” (Haggard, 2017, Chapter 13) จะเห็นได้ว่าคำที่ปรากฏใช้ในต้นฉบับนั้นเป็นถ้อยคำกลางๆ ที่ไม่ได้แฝงนัยดูหมิ่น แต่ฉบับแปลเลือกใช้คำว่า “ทมิฬ” พร้อมกับคำนำหน้าว่า “อ้าย” ซึ่งแสดงการดูหมิ่นอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ตามท้องเรื่องต้นฉบับตัวเอกจะต้องเดินทางไปยังหิน Ethiopian Head ซึ่งเป็นจุดสังเกตสำคัญตามลายแทง ในฉบับแปลครูเหลืยมเลือกแปลสถานที่นั้นว่า “หินหัวคนดำทมิฬ” และ “แหลมคนดำทมิฬ” กล่าวคือต้นฉบับใช้คำเรียกชื่อชนชาติเอธิโอเปียในการตั้งชื่อสถานที่ แต่ในฉบับแปลภาษาไทยเลือกใช้คำที่แฝงนัยดูหมิ่นทางเชื้อชาติอย่างชัดเจน ภาพแทนของชนพื้นเมืองในฉบับแปลจึงไม่เพียงแต่รักษาน้ำเสียงแฝงอคติด้านเชื้อชาติตามต้นฉบับเท่านั้น แต่ยังปรากฏการเสริมแรงภาพแทนดังกล่าวให้หนักแน่นมากขึ้นด้วย

ในเรื่อง *She* ปรากฏภาพแทนชนพื้นเมืองอัฟริกันที่สัมพันธ์กับภาพเหมารวมแบบเหยียดเชื้อชาติอีกประการคือลัทธิกินเนื้อมนุษย์ (Cannibalism) ชนเผ่า Amahagger ซึ่งปรากฏตัวเป็นภัยคุกคามคณะสำรวจตลอดการเดินทางนั้นเป็นกลุ่มชนที่มีธรรมเนียมกินเนื้อมนุษย์ ในตอนหนึ่ง ชนเผ่าจับตัวคณะสำรวจไว้แต่ไม่สามารถทำอะไรเหล่าคนขาวได้เพราะพระนาง Ayesha สั่งห้าม ชนพื้นเมืองจึงประกอบพิธีบูชายัญเพื่อจะกินเนื้อชาวอาหรับที่ร่วมในคณะสำรวจ ดังความว่า

Then came a pause, and I noticed, with horror and a rising of the hair, that the woman next to Mahomed began to fondle him, patting his cheeks, and calling him by names of endearment, while her fierce eyes played up and down his trembling form. I do not know why the sight frightened me so, but it did frighten us all dreadfully, especially Leo. The caressing was so snakelike, and so evidently a part of some ghastly formula that had to be gone through. I saw Mahomed turn white under his brown skin, sickly white with fear. (We afterwards learned that its object was to pretend to the victim that he was the object of love and admiration, and so to soothe his injured feelings, and cause him to expire in a happy and contented frame of mind.- L. H. H.)

(Haggard, 2017, Chapter 8)

ข้อความในฉบับแปลมีว่า

ในขณะที่เรามีความสดุ้งกลัวกันทุกคน ข้าพเจ้าเหลืยมไปเห็นโมหมัดนั้นมีความสดุ้งตกใจกลัวปนที่สุที่สุด แลหญิงอ้วนล่ำซึ่งจูมมือโมหมัดมานั้นกำลังนั่งไถลขัดหยอกล้อเคล้าเคลียโมหมัดอยู่ พลังจับแก้มเขาบ้าง แลเรียกชื่อเสียงอันหวานใจ แต่ในตาหล่อนสีแดงอย่างดุร้าย โมหมัดก็ตัวสั่นอยู่งنگ ต่อมาข้าพเจ้าจึงรู้ได้ว่า เหตุร้ายอันนี้เป็นโดยหญิงผู้นี้ถูกหมิ่นประมาทโดยจับ เพราะเหตุฉะนั้นโมหมัดจะต้องถูกฆ่ากินเนื้อเสียในเวลานี้ เพราะพวกทมิฬเหล่านี้

เพศชาติที่กินเนื้อมนุษย์ และซึ่งหญิงผู้กำลังพูดจายั่วชวนใจโมหณ์อยู่ก็เป็นธรรมเนียมที่จะชวนผู้ตายให้มีอารมณ์รื่นเริง ชื่นใจเสียก่อนที่ขณะจะถูกฆ่าตาย

(นกไนรี, 2459, น. 41)

จะเห็นได้ว่าพฤติการณ์การกินเนื้อมนุษย์นั้นปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของโครงเรื่องตัวบทต้นฉบับ ซึ่งครูเหลียมได้รักษาองค์ประกอบนี้ไว้ตามเดิมในฉบับแปลและยังได้เพิ่มข้อความเพื่อขยายความเกี่ยวกับลัทธิกินเนื้อมนุษย์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในขณะที่ต้นฉบับภาษาอังกฤษไม่ปรากฏข้อความที่กล่าวถึงการกินเนื้อมนุษย์อย่างตรงไปตรงมา แต่ผู้อ่านสามารถอนุมานได้จากการบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้นตามท้องเรื่อง

จากการวิเคราะห์บทแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* ทำให้กล่าวได้ว่าภาพแทนคนอัฟริกันฉบับแปลนั้นมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับต้นฉบับ คือเป็นคนป่าเถื่อนดุร้ายที่กินเนื้อมนุษย์ และในฉบับแปลบางตอนภาพแทนด้านลบมีความเด่นชัดยิ่งกว่าต้นฉบับเสียด้วยซ้ำ กล่าวได้ว่าครูเหลียมไม่เพียงแปลเรื่องโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมโดยรักษาภาพทรมอคติด้านเชื้อชาติของเจ้าอาณานิคมยุโรปไว้อย่างตรงไปตรงมาเท่านั้น แต่ยังพร้อมขบขันการสร้างภาพแทนด้านลบที่ยิ่งเสริมแรงอคติด้านเชื้อชาติดังกล่าวได้หนักแน่นยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าภาพทรมอคติด้านเชื้อชาติที่มีต่อคนอัฟริกันนั้นไม่ใช่สิ่งที่ขัดแย้งกับความคิดและการรับรู้ของครูเหลียมเอง

ในที่นี้เราจะพบว่าบทแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* แสดงให้เห็นการฉวยรับทั้งรูปแบบและขนบการประพันธ์รวมถึงภาพทรมอคติภายในตัวบทจากเจ้าอาณานิคมมาใช้แบบสัมพันธ์กัน กล่าวคือผู้แปลได้หยิบยืมรูปแบบการประพันธ์ประเภทนวนิยายมาใช้สร้างตัวบทในภาษาไทยผ่านการแปลนวนิยายยอดนิยมที่มีเนื้อเรื่องตื่นเต้นและฉีกจากท้องเรื่องแปลกใหม่ เป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่านชาวไทย ดังจะเห็นได้จากความสำเร็จอันล้นหลามของเรื่อง *ความพยายามที่แมวันแปล* ใน พ.ศ. 2444 ส่วนในด้านขนบการประพันธ์พบว่านวนิยายเรื่อง *She* ที่ครูเหลียมเลือกแปลมีขนบการประพันธ์แบบเรื่องโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยม ซึ่งการดำเนินตามขนบการประพันธ์นี้ในฉบับแปลโดยการรักษาภาพแทนคนอัฟริกันในเรื่องก็เปิดโอกาสให้ตัวบทแปลเสนอภาพทรมอคติด้านเชื้อชาติที่เป็นการฉวยรับมาจากเจ้าอาณานิคมด้วยเช่นกัน โดยในส่วนถัดไปผู้วิจัยจะได้อภิปรายให้เห็นว่า แท้จริงอคติด้านเชื้อชาติที่ฉวยรับมานี้ไม่เพียงสอดคล้องกับความคิดของครูเหลียม แต่สอดคล้องกับความคิดของปัญญาชนนักเขียนนักแปลชาวไทยส่วนหนึ่งในยุคอาณานิคมอย่างลงตัวด้วย ซึ่งจะเปิดเผยให้เห็นหน้าที่ของสิ่งที่ฉวยรับมาในบริบทของสังคมกึ่งอาณานิคมแบบไทย

5.3 แนวคิดอคติด้านเชื้อชาติต่อคนอัฟริกันในบริบทไทย

ในปีเดียวกันกับที่ตีพิมพ์เรื่อง *สาวสองพันปี* ครูเหลียมได้ตีพิมพ์นวนิยายแนวผจญภัยอีกเรื่องคือ *นางเนรมิตร* โดยใช้นามปากกาว่า “นายสารณ” *นางเนรมิตร* เป็นนวนิยายที่มีตัวละครเป็นคนต่างชาติทั้งหมด ลักษณะเนื้อเรื่องดำเนินรอยตามนวนิยายโรมานซ์แนวผจญภัยที่ได้รับความนิยมอย่างมากในเวลานั้น โดยเฉพาะจากเรื่องที่ครูเหลียมเป็นผู้แปลเองคือ *She* ของเฮนรี ไรเดอร์ แฮกการ์ด การที่ตัวละครในเรื่องมีแต่ชาวต่างชาติและฉากท้องเรื่องเกิดขึ้นในดินแดนต่างชาติทั้งหมดทำให้ผู้เข้าใจผิดว่านวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องที่แปลมา แต่แท้จริงแล้ว *นางเนรมิตร* เป็นนวนิยายที่แต่งเป็นฝรั่ง (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2558, น. 47) คือเป็นงานไทยแท้ที่เขียนให้เหมือนกับเป็นเรื่องแปล หรือกล่าวได้ว่าเป็นการแปลปลอมหรือแปลสมมติ (Pseudotranslation) (Chittiphalangsri, 2014, pp. 234-236)

เนื้อเรื่องของนางเฮอร์มิตรกล่าวถึงตัวเอกคือเยมส์ บิลฟอด นักสำรวจชาวอังกฤษที่เดินทางไปยังประเทศอียิปต์พร้อมคณะ วันหนึ่งคณะเข้าไปสำรวจหลุมศพมัมมี่ในปิรามิด ระหว่างทางคณะสำรวจได้ผจญภัยต่าง ๆ วิเวียนคนรักของเยมส์ถูกลักพาตัวโดยคนร้ายชาวอาหรับ หลังจากนั้นคณะได้ติดตามไปเพื่อช่วยเหลือวิเวียนและได้พบกับนักบวชผู้วิเศษที่มีพลังฟื้นฟูชีวิตให้กับมัมมี่ และต้องการใช้พลังนี้ในการปลดปล่อยอียิปต์จากการยึดครองของจักรวรรดิอังกฤษ ในระหว่างนั้นคณะได้ค้นพบมัมมี่สาวที่ถูกปลุกชีพโดยมนต์ของผู้วิเศษเพื่อไขแสงหาความสสารทางเพศ ซึ่งหากใช้งานมากเกินไปนางเฮอร์มิตรก็จะสูญเสียพลังชีวิตและแห้งไปเป็นกองกระดูก ระหว่างนั้นบิลฟอดและคณะได้พบเห็นการร่วมรักกับนางเฮอร์มิตรโดยชายนิโกร (เอธิโอเปีย) ที่เข้ามาในถ้ำ และได้รับรู้ว่าเหล่านางเฮอร์มิตรสามารถปลุกเจ้าอารมณ์ปรารถนาทางเพศของชายหนุ่มที่สัมผัสตัวพวกนางได้ ต่อมาคณะสามารถช่วยวิเวียนและหนีออกมาได้ แต่ถูกคณะของนักบวชติดตาม นำไปสู่การต่อสู้กันระหว่างสองฝ่าย ซึ่งฝ่ายคณะสำรวจมีทหารอังกฤษเป็นผู้สนับสนุน ระหว่างนั้นเกิดภูเขาไฟระเบิดขึ้นและเป็นการปลุกชีพนางเฮอร์มิตรนับร้อยให้ตื่นขึ้นและเข้าร่วมรักกับทุกคนในที่รับจนทุกฝ่ายหมดสิ้นเรี่ยวแรงจากกามราคะ ในตอนท้ายเยมส์และคณะสามารถหนีออกมาได้และเดินทางกลับยุโรป และกลายเป็นคนร่ำรวยจากทรัพย์ที่ได้มาจากอียิปต์ (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2558, น. 54-56; Harrison, 2014, pp. 86-89)

สิ่งที่นวนิยายแปลเรื่องสาวสองพันปีและนวนิยายแปลสมมติเรื่องนางเฮอร์มิตรมีเหมือนกันก็คือภาพแทนด้านลบของคนอัฟริกันผิวดำ ในเรื่องนางเฮอร์มิตรพบคำเรียกคนอัฟริกัน (เอธิโอเปีย) ว่า “อ้ายดำทมิฬ” (Harrison, 2014, p. 96) ซึ่งคำนี้พบในการแปลสาวสองพันปีและมีนัยเหยียดเชื้อชาติตามที่ไต้หวันเคราะห้แล้วข้างต้น นอกจากนี้คุณลักษณะประจำตัวของคนอัฟริกันก็แสดงนัยเหยียดเชื้อชาติชัดเจน ในสาวสองพันปีชนพื้นเมืองอัฟริกันมีลักษณะป่าเถื่อนและมีธรรมเนียมกินเนื้อมนุษย์ ส่วนในนางเฮอร์มิตรครูเหลี่ยมสร้างภาพให้ทาสนิโกรเป็นคนที่มีความเห็นกระหายทางเพศอย่างไม่รู้จักควบคุม (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2558, น. 55-56) ซึ่งลักษณะของการไม่รู้จักควบคุมการแสดงออกทางเพศนี้อาจมองได้ว่ามีลักษณะไม่ต่างจากสัตว์ เป็นเครื่องหมายแสดงความตกต่ำที่ขัดกับค่านิยมแบบวิกตอเรียน และเนื่องจากนางเฮอร์มิตรเป็นผลงานเขียนโดยคนไทยแท้ๆ ออกิตด้านเชื้อชาติที่ปรากฏนี้จึงเป็นอคติที่สอดคล้องกับโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์อย่างตรงไปตรงมา

แนวคิดอคติด้านเชื้อชาตินี้แท้จริงไม่ใช่ของใหม่ที่มากับลัทธิอาณานิคม คนไทยมองคนต่างชาติต่างภาษาบางกลุ่มในฐานะ “คนอื่น” ที่มีสถานะด้อยกว่าตนมาก่อนหน้านั้นแล้ว ดังปรากฏการนำเสนอภาพแทนตัวละครชายขอบในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนในเชิงแปลกแยกและดูแคลน โดยเฉพาะคนที่ถูกขนานนามว่าลาวและคนมอญ (ธนกร เพชรสินจร, 2557, น. 1-23) ส่วนคนอัฟริกันน่าจะปรากฏในการรับรู้ของคนไทยในอดีตมาอย่างต่อเนื่อง ในจารึกโคลงภาพคนต่างภาษาวัดพระเชตุพนฯ ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ปรากฏภาพและโคลงแสดงภาพคนอัฟริกันไว้ ดังว่า

หัวพริกหยวกหยาบเผ้า	ผมเงาะ
ปากแสดะยิงฟันขัน	คู่เบื้อ
อยู่เขตประเทศเกาะ	อาฟรี กาแธ
โหนดชาติฉวีเนื้อแมน	หมึกเขมา ฯ
กางเกงริ้วลิเลื้อย	ลายสุหรัต
ใส่เสื้อสีขาวเขา	ขอบใช้
เช็ดหน้าจตุรัสจัด	จีบคาด เอวเอย
เครื่องแต่งร่างร้ายไร้	เพศพล ฯ

(ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2563)

จะเห็นว่าโคลงดังกล่าวให้รายละเอียดเรื่องสีผิว ถิ่นที่อยู่ และการแต่งกายของคนอัฟริกันไว้พอสมควร โดยมีการเชื่อมโยงลักษณะผมหยิกของคนอัฟริกันเข้ากับผมของชาวเงาะ ซึ่งเป็นชนพื้นถิ่นที่อาศัยอยู่ในเขตป่าเขาของดินแดนประเทศไทยและถูกมองว่าเป็นชาวป่า ดังคำเรียก “เงาะป่า” ภาพของคนอัฟริกันจึงถูกเชื่อมโยงกับความล้าหลังในการรับรู้ของผู้แต่งโคลงนี้ นอกจากนี้ยังปรากฏถ้อยคำในเชิงลบอยู่ค่อนข้างชัดเจน เช่น ปากแฉะ คู่เบื้อ โนดชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นร่องรอยของอคติด้านเชื้อชาติต่อคนอัฟริกันที่ปรากฏในสังคมช่วงต้นของการรับอิทธิพลตะวันตก

อคติด้านเชื้อชาติต่อคนดำอัฟริกันน่าจะยิ่งปรากฏชัดเจนขึ้นเมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุค (กึ่ง) อาณานิคม หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงใน พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา ซึ่งทำให้อิทธิพลตะวันตกแผ่ล้นสังคมไทยกรุงเทพฯ ในหลากหลายด้าน ในหนังสือ *อักษรวิธานศรีย* ซึ่งชาวตะวันตกอย่างหมอบรัดเลย์เป็นผู้รวบรวมและตีพิมพ์หลังสนธิสัญญาเบาว์ริงเกือบสองทศวรรษก็ใช้คนดำอัฟริกันเป็นตัวอย่างอ้างอิงในด้านลบเมื่อให้ความหมายของคำว่าทมิฬ ดังว่า “เป็นชื่อคนใจดำร้ายที่อาจฆ่าคนได้นั้น, เช่นพวกแขกเอเซียฟริกันนั้น.” (แบรดเลย์, 2514, น. 290)

การที่ชนชั้นนำและปัญญาชนไทยส่วนหนึ่งเดินทางไปศึกษายังยุโรปและสหรัฐอเมริกาที่น่าจะเป็นปัจจัยให้คนเหล่านี้รับเอาแนวคิดอคติด้านเชื้อชาติแบบตะวันตกมากยิ่งขึ้น ดังที่ทักษ์ชี้ให้เห็นว่า “ครูเหลียมก็ไม่ได้ต่างจากคนไทยอีกหลายคนในรุ่นราวคราวเดียวกันที่ได้ไปเรียนอังกฤษ แล้วรับเอาคติเหยียดผิวของตะวันตกมาด้วย” (ทักษ์ เณลิมเตียรณ, 2558, น. 55)

เมื่อสำรวจงานเขียนที่เขียนโดยนักเขียนไทย “หัวนอก” ในยุคเดียวกันก็พบหลักฐานที่ชี้ว่านักเขียนไทยจำนวนหนึ่งมีแนวคิดอคติด้านเชื้อชาติต่อคนดำอัฟริกันอยู่อย่างเด่นชัด ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่สนับสนุนข้อสังเกตของทักษ์ข้างต้นและของการวิจัยนี้ด้วย โดยใน *วารสารลัทธิวิทยา* เล่มที่ 2 ตอนที่ 3 ซึ่งตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2444 ปรากฏคอลัมน์ “หมายเหตุเบ็ดเตล็ด” แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ เขียนโดย “แม่วัน” ซึ่งน่าจะเป็นผู้เขียนคนเดียวที่แปลนวนิยายเรื่อง *ความพยายาม* ในข้อเขียนนี้ปรากฏข้อความว่า

เมื่อก่อนเรามีทาสใช้มาก เดียวนี้เรามีทาสอยู่บ้าง แต่ต่อไปข้างหน้าเราจะไม่มีเลย
ทุกคนยอมทราบบ่อยแล้วว่าเปนการดีอย่างที่สุดสำหรับชาติและประเทศต่างๆ ในยุโรปที่สุดแล้ว
รัสเซียก็เลิกการใช้ทาสหมดแล้ว บัดนี้ในทวีปอาเซียนี้ก็ตั้งต้นจะเลิกทาสกัน มีประเทศเรา
เปนต้น ในไม่ช้านักความศิวิไลซของทวีปอาเซียจะสูงเสมอป่าเสมอไหล่กับทวีปยุโรปได้

เมื่อพูดถึงความศิวิไลซๆ ก็ทำให้หวนคิดถึงทวีปอาฟริกาว่าเมื่อไรจะคลานขึ้นสู่
ความศิวิไลซบ้าง มีข้อหมายอย่างให้อ้างให้เห็นได้ว่ายังอยู่อีกนานนัก ด้วยยังใช้เบี้ยเปนเงินตรา
ซื้อขายนายทาสกันได้ราวกับคนเปนสัตว์หรือวัตถุ ยังเห็นว่าความเปลือยกายเปนของอันพึงชม
ยังเห็นว่าเนื้อคนมีศรัทธามากอยู่ ยังเห็นว่าพวกดาตีเปนสัตว์ของคนตามืด และ ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

(แม่วัน, 2444, น. 246)

ข้อเขียนนี้สะท้อนวาทกรรมอคติด้านเชื้อชาติของลัทธิจักรวรรดินิยมอย่างชัดเจน กล่าวคือผู้เขียนยกย่องแนวคิดการเลิกทาสของไทยว่าเป็นแนวคิดที่แสดงออกถึงความมีอารยะหรือศิวิไลซ์ แนวคิดดังกล่าวนี้มีที่มาจากการเคลื่อนไหวรณรงค์ให้เลิกทาส (Abolitionism) ซึ่งริเริ่มในประเทศอังกฤษ ช่วง ค.ศ. 1750 เป็นต้นมา (Macmaster, 2001, pp. 60-62) โดยแนวคิดนี้มองว่าการค้าและครอบครองทาสแสดงถึงความตกต่ำของมนุษย์ ต่อมาแนวคิดรณรงค์ให้เลิกทาสกลายเป็นข้ออ้างหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษในการเข้าไปปลดปล่อยคนดำอัฟริกันจากความป่าเถื่อน

นอกจากนั้นแล้วการรณรงค์ให้เลิกทาสยังทำให้จักรวรรดิอังกฤษเกิดความรู้สึกเหนือกว่าทางศีลธรรมเหนือชาติเจ้าอาณานิคมอื่นๆ อีกด้วย (Brantlinger, 1988, pp. 181-182)

ในที่นี้จะเห็นว่าแม้วันหยิบยี่มวาทกรรมต่อต้านการค้าทาสของอังกฤษมาแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีความทัดเทียมกับประเทศอารยะ แต่ขณะเดียวกันวาทกรรมนั้นก็ถูกนำมาใช้เพื่อโจมตีคนอัฟริกัน ข้อความข้างต้นในย่อหน้าที่สองแทบจะเป็นการทำสำเนาภาพเหมารวมคนอัฟริกันที่ถูกสร้างขึ้นตามวาทกรรมอคติด้านเชื้อชาติของยุโรป ได้แก่ การครอบครองทาส (Slavery) การเป็นคนป่าเปลือยกาย (Naked savage) และการนับถือลัทธิกินเนื้อมนุษย์ (Cannibalism) กล่าวได้ว่าผู้เขียนข้อความนี้หยิบยี่มวาทกรรมอคติด้านเชื้อชาติจากยุโรปมาโดยตรง โดยมีการสร้างชนชาติอัฟริกันให้เป็นเป้าหมายของการกดขี่ข่มเหง เพื่อเป็นการเปรียบเทียบทำให้ความมีอารยะหรือความศิวิไลซ์ของสังคมไทยเด่นชัดขึ้น ซึ่งจะสร้างความรู้สึกเหนือกว่าให้กับชาติตนเอง

แนวคิดที่ใกล้เคียงกันนี้ยังพบในงานเขียนของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในบทความเรื่อง “เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือสภาพแห่งสตรี” พระองค์เสนอว่าสถานะของผู้หญิงในสังคมคือเครื่องแสดงถึงความมีอารยะ ซึ่งมีตะวันตกเป็นคู่เทียบวัด ในบทความดังกล่าวพระองค์กล่าวในเชิงเปรียบเทียบถึงชนชาติที่ถือว่าล้าหลังเพื่อที่ประเทศไทยจะไม่เอาอย่าง ดังความว่า

ในคณะมนุษย์ที่ต่ำที่สุดในขีดชั้นแห่งความรุ่งเรือง เช่นพวกเงาะป่า พวกคนป่าในเกาะบอร์นิโอและเกาะต่างๆ ในมหาสมุทรปาซิฟิก และพวกคนป่าในมหาทวีปอาฟริกาเป็นต้น สภาพของสตรีเป็นอย่างไรควรพิจารณาดู ในคณะมนุษย์ที่กล่าวมาแล้วนี้ สตรีเป็นวิญญูณกะทรพย์ของบุรุษโดยแท้ และผู้ขายประพฤติต่อผู้หญิงเหมือนประพฤติต่อปศุสัตว์
(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2494, น. 93)

คล้ายคลึงกับข้อเขียนของแม้วิน บทความนี้ของรัชกาลที่ 6 ยกชนชาติล้าหลังมาเป็นเครื่องเทียบวัด โดยเสนอว่าสิ่งใดที่เป็นวิถีปฏิบัติของชนชาติล้าหลัง สังคมไทยก็ควรจะหลีกเลี่ยง และหันไปยึดเอาแบบแผนแห่งความมีอารยะที่พบในชาติตะวันตกซึ่งเป็นตัวแทนของความทันสมัย คู่ตรงข้ามระหว่างอารยธรรมกับความป่าเถื่อนจึงเป็นนัยแฝงที่ปรากฏอยู่ในข้อเขียนนี้ แม้ว่าผู้เขียนจะไม่ได้กล่าวออกมาโดยตรงก็ตาม

น่าสนใจว่าผู้ประพันธ์ทั้ง 3 ที่ผู้วิจัยนำมาอภิปรายในที่นี้คือครูเหลียม แม้วิน และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ล้วนเป็นอดีตนักเรียนอังกฤษ คือผู้ที่เคยเดินทางไปสัมผัสวัฒนธรรมของชาติยุโรป เจ้าอาณานิคมด้วยประสบการณ์ของตนเอง แสดงให้เห็นว่าไม่เพียงวัฒนธรรมและความรู้ของตะวันตกเท่านั้นที่ส่งอิทธิพลต่อปัญญาชนไทยในสมัยอาณานิคม แต่ยังรวมถึงวิธีคิดและทัศนะที่แสดงถึงอคติด้านเชื้อชาติด้วย หรือหากวิเคราะห์ในมุมมองแบบฟูโกต์แล้วก็สามารถกล่าวได้ว่าปฏิบัติการทางวาทกรรมของเจ้าอาณานิคมมีอำนาจเปลี่ยนแปลงความคิดของคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของประเทศเจ้าอาณานิคมด้วย

อย่างไรก็ดีในกรณีของครูเหลียม อิทธิพลของวาทกรรมแบบอาณานิคมมีความซับซ้อนที่พึงขบคิดมากไปกว่านั้น แฮร์ริสันชี้ว่านางเฮอร์มิตรของครูเหลียมแฝงมุมมองและวาทกรรมแบบจักรวรรดินิยมที่มองว่าตะวันออกเป็นดินแดนแห่งความเขี้ยวแปลกตา (Exotic) แต่ก็เต็มไปด้วยอันตรายดังที่ปรากฏในนวนิยายโรมานซ์ผจญภัยของยุโรป นอกจากนั้นแล้วดินแดนตะวันออก ซึ่งในกรณีของนางเฮอร์มิตรคือดินแดนอาหรับหรือแขก ยังเป็นพื้นที่ยั่วชวนให้เกิดความติดอกุศลและความใฝ่ต่ำทางเพศ (Harrison, 2014, p. 82) ภาพแทนของดินแดนตะวันออกเช่นนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมบูรพาคตินิยม (Orientalism) ที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมและศิลปะของชาวยุโรป

มายาวนาน กล่าวได้ว่างานเขียนของนักเขียนไทยในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 ถึงต้นรัชกาลที่ 6 ปรากฏการเลียนแบบทั้งรูปแบบการเขียนของตะวันตกและเลียนแบบการใช้วาทกรรมของเจ้าอาณานิคมตะวันตกอย่างโดดเด่น

แฮร์ริสันยังวิเคราะห์ต่อไปว่านวนิยายผจญภัยที่มีองค์ประกอบเกี่ยวกับมัมมี่และความสยองขวัญแบบกอธิกนั้นเป็นผลพวงของจินตนาการเพื่อฝันของจักรวรรดิอังกฤษปลายยุควิกตอเรียน ขณะที่ผู้เขียนชาวไทยอย่างครูเหลียมนั้นไม่ได้อยู่ภายใต้บริบทของเจ้าอาณานิคมเช่นสังคมวิกตอเรียน แต่ผลิตทางวรรณกรรมของครูเหลียมกลับมีองค์ประกอบที่คล้ายคลึงอย่างแยกไม่ออกจากงานเขียนของอังกฤษ การผลิตงานเขียนเช่น *นางเนรมิตร* จึงเป็นการสร้างจินตนาการเพื่อฝันแบบกึ่งบูรพาคตินิยมของสยามเอง (Quasi-Orientalist Siamese fantasy) โดยการเลียนแบบเรื่องเพื่อฝันแบบวิกตอเรียนและหยิบยืมวิธีคิดแบบจักรวรรดิมาใช้ ซึ่งงานเขียนในลักษณะนี้เข้ากันได้ดีกับรสนิยมของผู้อ่านในกรุงเทพฯ กึ่งอาณานิคม เพราะสามารถทำให้ผู้อ่านมองตัวเองด้วยสายตาที่ตัดเทียมกับเจ้าอาณานิคมโดยการสร้าง “คนอื่นอันป่าเถื่อน” (The savage Others) ได้แก่ คนอาหรับและคนด้าวอัฟริกัน เพื่อเป็นเครื่องเปรียบเทียบให้คนไทยเกิดความรู้สึกเหนือกว่าด้านเชื้อชาติเมื่อเปรียบเทียบกับคนเถื่อนเหล่านี้ (Harrison, 2014, pp. 95-98)

ข้อเสนอของแฮร์ริสันนี้สอดคล้องกับสิ่งที่ผู้วิจัยพบในการวิเคราะห์การแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* อย่างลงตัว กล่าวคือในการแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* ครูเหลียมตั้งใจเก็บรักษาภาพแทนด้านลบของคนอัฟริกันไว้ตามต้นฉบับ กระทั่งขบขันภาพแทนดังกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนในการแต่งเรื่อง *นางเนรมิตร* นั้นครูเหลียมก็ตั้งใจสร้างภาพแทนแบบเดียวกันไม่ผิดเพี้ยน จึงสามารถนำข้อเสนอของแฮร์ริสันมาร่วมยืนยันข้อสังเกตของผู้วิจัยได้ว่าภาพแทนคนอัฟริกันในการแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* นั้นเป็นไปตามอคติด้านเชื้อชาติที่หยิบยืมมาจากจักรวรรดิอังกฤษ

เมื่อพิจารณาด้วยแนวคิดการฉวยรับ โดยนำบริบทการประพันธ์ของนักเขียนและนักแปลคนอื่นที่ได้กล่าวถึงแล้วมาอภิปรายประกอบ จะเห็นว่าวาทกรรมอคติด้านเชื้อชาติต่อคนอัฟริกันมักถูกนำเสนอควบคู่ไปกับความมีอารยะของสังคมไทย “คนอื่นอันป่าเถื่อน” ในวรรณกรรมได้ถูกหยิบยืมและถ่ายทอดมาสู่บริบทใหม่ ที่ซึ่งภาพแทนเหล่านั้นจะมีความหมายและหน้าที่ใหม่ นั่นคือถูกนำเสนอเพื่อเป็นเครื่องเปรียบเทียบให้ตัวตนของไทยที่กำลังดำเนินรอยตามความทันสมัยแบบตะวันตกมีความสูงเด่นขึ้นมา อคติด้านเชื้อชาติจึงเป็นความคิดและวิธีคิดแบบเจ้าอาณานิคมที่สังคมไทยซึ่งเป็นสังคมกึ่งอาณานิคมฉวยรับมาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างความรู้สึเหนือกว่าด้านเชื้อชาติทั้งแก่ผู้เขียนและผู้อ่านนั่นเอง

5.4 ความเป็นกอธิก การแปล และการต่อรองกับอิทธิพลของอาณานิคม

การวิเคราะห์ข้างต้นทำให้เห็นลักษณะสำคัญในการเขียนและการแปลของครูเหลียม คือการหยิบยืมฉวยรับวิธีเขียนและวาทกรรมของจักรวรรดิอังกฤษ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยขอเสนอเพิ่มเติมว่าการแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* ของครูเหลียมไม่ได้แสดงมิติของการเลียนแบบเจ้าอาณานิคมตะวันตกเท่านั้น แต่ยังแฝงนัยของการเขียนโต้กลับ (Write back) อำนาจนำของเจ้าอาณานิคมด้วย นัยนี้ปรากฏอยู่ทั้งในการเลือกประเภทตัวบทมาแปลและในกระบวนการแปล

ในประเด็นการเลือกตัวบทนั้น นวนิยายเรื่อง *She* ของเฮนรี ไรเดอร์ แฮกการ์ดมีลักษณะของการเป็นนวนิยายโรมานซ์ผจญภัยดังได้ชี้ให้เห็นแล้วในตอนต้นของบทความนี้ อย่างไรก็ตามเรื่อง *She* ซึ่งเขียนขึ้นปลายยุควิกตอเรียน มีองค์ประกอบของเรื่องหลายประการที่แตกต่างไปจากงานเขียนแนวผจญภัยยุคต้นเช่น *Robinson*

Crusoe กล่าวคือในเรื่อง *She* ปรากฏองค์ประกอบของความสยองขวัญแบบกอธิก (Gothic) และเรื่องไสยเวทย์ (Occult) อยู่อย่างชัดเจน ลักษณะดังกล่าวนี้ยังปรากฏในนวนิยายของนักเขียนอีกหลายคน (รวมถึงในเรื่อง *นางเฮอร์มิตร*ของครูเหลียมด้วย) นวนิยายในกลุ่มนี้เองที่แบรนท์ลิงเจอร์เรียกว่าเป็นนวนิยาย “กอธิกแนวจักรวรรดินิยม” (Imperial Gothic) (Brantlinger, 1988)

ตัวอย่างนักเขียนวรรณกรรมโรมานซ์ที่มีลักษณะกอธิกแนวจักรวรรดินิยม เช่น โรเบิร์ต หลุยส์ สตีเวนสัน อาเธอร์ โคนัน ดอยล์ บราม สโตเกอร์ รวมถึงเฮนรี ไรเดอร์ แฮกการ์ด ในวรรณกรรมแนวนี้นักประพันธ์ประกอบสำคัญคือเรื่องเหนือธรรมชาติ ความสยองขวัญจากภูตผีและความตาย รวมถึงการใช้ไสยเวทย์ วรรณกรรมกอธิกแนวจักรวรรดินิยมจึงแสดงให้เห็นถึงความวิตกกังวลของจักรวรรดิว่าความเชื่อทางศาสนาแบบเคร่งครัดจะเลือนหายไป และที่สำคัญคือแสดงความกังวลว่าอารยธรรมตะวันตกอาจถดถอยไปสู่ความป่าเถื่อนอนารยะ (Brantlinger, 1988, p. 229) เมื่อพิจารณาองค์ประกอบในเรื่อง *She* ก็ทำให้เห็นความสอดคล้องกับแนวการวิเคราะห์ข้างต้น เช่น ราชนินี Ayesha ในเรื่องนั้นเป็นหญิงที่ใช้เวทมนตร์คาถาเพื่อรักษาชีวิตให้ไม่แก่เฒ่าได้ยืนยาวมานับพันปี และต้องการฟื้นคืนชีวิตให้แก่คู่ครองที่สิ้นชีวิตไปแล้ว ขณะที่ตัวเอกผิวขาวในเรื่องก็หลงใหลในอำนาจของนางและเห็นดีเห็นงามกับการทำพิธีไสย เป็นต้น

ลักษณะสำคัญอีกประการของวรรณกรรมกอธิกแนวจักรวรรดินิยมคือแก่นเรื่องแนวหายนะสิ้นโลก (Apocalyptic theme) รวมถึงแนวเรื่องภัยจากการรุกราน (Invasion-scare story) ในวรรณกรรมแนวนี้นักประพันธ์ประกอบเกี่ยวกับคนผิวขาวที่ถูกรุกรานจากชนป่าเถื่อนหรือภูตผีปิศาจ การรุกรานนี้ปรากฏในฉากท้องเรื่องของจักรวรรดิ ซึ่งอาจเป็นดินแดนห่างไกลหรือในใจกลางจักรวรรดิเอง ในวรรณกรรมกอธิกปลายยุควิกตอเรียนถึงต้นยุคเอ็ดเวิร์ดเต็มไปด้วยเรื่อง ตัวละครที่กลับจากดินแดนที่ห่างไกลของจักรวรรดิต้องพบปรากฏการณ์ลึกลับเหนือธรรมชาติที่ติดตามตนเองมาสู่ใจกลางประเทศอังกฤษ (Brantlinger, 1988, pp. 230-231) นอกจากนั้นแล้วแนวเรื่องภัยจากการรุกรานยังสามารถแปลงรูปไปสู่แนวเรื่องอื่นได้ด้วย อาทิ นวนิยายแนววิทยาศาสตร์เรื่อง *The War of the Worlds* ของเอช. จี. เวลส์ นำเสนอการรุกรานประเทศอังกฤษจากมนุษย์ต่างดาว

แบรนท์ลิงเจอร์เสนอว่าแนวเรื่องดังกล่าวนี้สะท้อนความกังวลของผู้เขียนและสาธารณชนชาวอังกฤษต่อการเสื่อมถอยของจักรวรรดิ รวมถึงมองว่าอารยธรรมอาจมาถึงจุดจบจากการรุกรานของภัยอันน่าสะพรึงกลัว (Brantlinger, 1988, pp. 233-234) ไม่ว่าจะเป็นไสยเวทย์ ภูตผี หรือสายพันธุ์ต่างดาว เมื่อย้อนมาพิจารณาเรื่อง *She* และบทแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* พบองค์ประกอบกอธิกแนวจักรวรรดิเช่นนี้ชัดเจน ตามท้องเรื่องนั้นเมื่อ Ayesha/อัสมา เตรียมเข้าพิธีชุบร่างในกองไฟ พระนางแสดงความประสงค์ว่าจะใช้อำนาจความเป็นอมตะยึดครองประเทศอังกฤษและโค่นล้มพระนางวิกตอเรียลงจากอำนาจและให้คนรักของตนคือ Leo/เลียว ขึ้นปกครองแทน ในตอนนีตัวบททั้งฉบับภาษาอังกฤษและฉบับแปลแสดงความกังวลของตัวละครไว้ชัดเจน ดังว่า

The terrible She had evidently made up her mind to go to England, and it made me absolutely shudder to think what would be the result of her arrival there. What her powers were I knew, and I could not doubt but that she would exercise them to the full. It might be possible to control her for a while, but her proud, ambitious spirit would be certain to break loose and avenge itself for the long centuries of its solitudes. [...] In the end she would, I had little doubt, assume absolute rule over the British dominions, and probably over the whole earth, and, though I was sure that she would speedily make ours the most glorious

and prosperous empire that the world has ever seen, it would be at the cost of a terrible sacrifice of life.

(Haggard, 2017, Chapter 22)

ข้าพเจ้ารู้สึกถึงถ้อยคำของพระนางอัสมา ก็คิดคร่ำมกแล้ว ในเสียงเธอกล่าวว่าจะไปประเทศอังกฤษแลยึดถือเอาอยู่ได้อำนาจไว้ในเงื้อมมือเธอ ถ้ากระนั้นจะเป็นเหตุอย่างไรต่อไปแก่ประเทศอังกฤษข้าพเจ้าไม่รู้เลย ถึงอย่างไรก็ดี เธอมีอำนาจฤทธิ์มากแท้ ข้าพเจ้าไม่สงสัยเลย ถ้าอยากครอบครองประเทศอังกฤษ ก็คงเอาประเทศอื่น ๆ ทั้งโลกนี้ไว้ได้อำนาจเธอด้วย เพราะฉะนั้นประเทศทั้งโลก คงเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ และเธอกับเลียวจะปกครองประเทศอังกฤษแลเมืองขึ้นตลอดไป โดยไม่รู้จักแก่ไม่รู้จักตาย เพราะฉะนั้นพงษาวดารอันนานปี ก็จะมีกล่าวแต่รัชกาลเดียว การคิดเห็นเช่นนี้คล้าย ๆ เป็นความฝันอันใหญ่ แต่ข้าพเจ้าเห็นได้ว่าเธอสะกดพระไทยแฝงอำนาจอยู่นานแล้ว บัดนี้จะปล่อยอำนาจใหญ่ให้สมพระไทยกำเรียบ โลกก็จะเปลี่ยนแปลงใหม่หมด แล้วไม่รู้จักเปลี่ยนแปลงอีกเลย

(นกโนรี, 2459, น. 136-137)

ในที่นี้อาจตีความได้ว่าเรื่อง *She* นั้นแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ที่อำนาจของจักรวรรดิจะถูกบ่อนทำลายลงโดยอำนาจจากที่ห่างไกล ซึ่งเป็นอำนาจแห่งคุณไสยอันไม่อาจหยั่งรู้ได้ด้วยความเข้าใจแบบสมัยใหม่ ในแง่การแปลเรื่อง *She* มาเป็นภาษาไทยโดยคงองค์ประกอบในส่วนนี้ไว้ชัดเจนก็เป็นการผลิตซ้ำความเป็นไปได้ดังกล่าว บทแปลที่ผลิตขึ้นเพื่อเสนอแก่ผู้อ่านชาวไทยจึงเสนอความคิดว่าแม้จักรวรรดิอังกฤษจะยิ่งใหญ่เพียงไร ก็อาจเสื่อมถอยลงและพบกับจุดจบจากภัยอันลึกลับได้ การนำเสนอบทแปลเช่นนี้อาจตีความได้ว่าเป็นความพยายามในการบ่อนเซาะ (Subvert) อำนาจครอบงำของเจ้าอาณานิคมโดยเปิดโอกาสให้เห็นความเสื่อมถอยของจักรวรรดิ และทำให้เห็นว่าไสยเวทย์และสิ่งเหนือธรรมชาติที่คนไทยไม่ได้รู้สึกแปลกแยกนั้นก็อาจมีศักยภาพในการคุกคามเจ้าอาณานิคมได้ตามตรรกะของเรื่องเล่า

นอกจากการเลือกเรื่องแนวอภินิหารที่เปิดเผยความเป็นไปได้ของการลดทอนอำนาจครอบงำของอาณานิคมแล้ว ครูเหลียมยังอาศัยภาวะผู้กระทำการในการแปลสอดแทรกคติแบบไทยเข้าไปเพื่อต่อรองกับวาทกรรมแบบอาณานิคมด้วย โดยพบการแต่งเติมและแทรกแนวคิดแบบพุทธเข้าไปในบทแปลหลายจุด เช่นตอนหนึ่งมีผู้เล่าคือฮอลลิกกล่าวอย่างเป็นคติเมื่อได้เห็นนางอัสมาเป็นครั้งแรกว่า “*เปณรูปอันน่ารักที่สุดของโลก และเปณรูปอันน่าขงที่สุดของธรรม น่ารักของโลกเพราะมันชวนใจให้ทำบาป รสเสน่ห์ น่าขงของธรรมเพราะมันทำให้ใจหลงไหล ให้ใจพล่านรอนรัก ทำให้ใจกำเริบราคะตันทนา*” (นกโนรี, 2459, น. 68) วงศัพท์ที่ครูเหลียมเลือกใช้นั้นมาจากวงศัพท์แบบพุทธชัดเจน ได้แก่ โลก ธรรม ราคะ ตันทนา ข้อความซึ่งไม่มีในต้นฉบับตอนนี้กำลังเตือนผู้อ่านให้ตระหนักถึงภัยของความมั่งคั่งแห่งสตรีที่อาจยั่วชวนให้เกิดตันทนาราคะ กล่าวได้ว่าการแทรกคติแบบพุทธเข้ามานี้ครูเหลียมกำลังเตรียมให้ผู้อ่านชาวไทยรู้เท่าทันความเป็นไปได้ของโลก (ในเรื่องเล่า) ทำให้ผู้อ่านชาวไทยมีความเข้าใจลึกซึ้งมากกว่าผู้อ่านชาวตะวันตกที่อ่านฉบับภาษาอังกฤษ

ในอีกตอนหนึ่งเมื่อฮอลลิกกล่าวเตือนใจนางอัสมาว่ามนุษย์ทุกคนย่อมตายจากโลก นางกล่าวได้ว่า “จริงหละ, ตายจากโลก, แล้วก็กลับมาเกิดในโลกอีก, ตายแล้วตายอีก เกิดแล้วเกิดอีก *เวียนอยู่ในวัฏสงสารอย่างไรเล่า แต่ฉันนั้นชื่อว่าอัสมาไม่รู้จักตาย ฉันคงมีชีวิตอยู่เสมอคอยทำท่านผู้ที่รักฉัน*” (นกโนรี, 2459, น. 64) ข้อความในตอนนี้อาจตีความได้ว่านางอัสมาในฉบับครูเหลียมกล่าวอ้างคติเรื่องเวียนว่ายตายเกิด

ในวิถีสันสกฤตตามอย่างพุทธ แต่ตัวนางนั้นตระหนักตนว่าตัวเองเป็นผู้ไม่มีวันตาย ซึ่งขัดกับคติเรื่องไตรลักษณ์ ภายหลังผู้อ่านจะได้ทราบนางอัสมาที่ถือตนว่าเป็นอมตะแท้จริงแล้วก็ต้องพบกับจุดจบในท้ายที่สุดไม่ต่างจากมนุษย์ทุกคน เมื่อพิจารณาการปรากฏของคติพุทธในโครงสร้างของเรื่องโดยรวม อาจตีความได้ว่าครูเหลื่อมได้แฝงคำตอบไว้ให้แก่ผู้อ่านชาวไทยว่าเหตุไรนางอัสมาถึงต้องพบจุดจบในตอนท้าย ก็เนื่องจากไม่มีผู้ใดเห็นความเป็นจริงของกฎแห่งไตรลักษณ์ได้นั่นเอง

การนำคติแบบพุทธเข้ามาใช้ต่อรองกับตัวบทต้นฉบับได้อย่างน่าสนใจที่สุดปรากฏในตอนท้ายหลังจบเรื่อง *สาวสองพันปี* ครูเหลื่อมได้เพิ่มเติม “ความเห็นผู้แปลเป็นไทย” ที่เป็นการแสดงความคิดของผู้แปลเกี่ยวกับเรื่องที่เพิ่งนำเสนอแก่ผู้อ่านจบไป ในข้อเขียนนี้ครูเหลื่อมสรุปเรื่องของนวนิยายและแทรกความคิดแบบพุทธเข้าไปเป็นข้อสะท้อนคิด ดังว่า

แต่ธรรมของตำนานนี้ซึ่งได้กล่าวมาแล้วมีหลักเข้าคลองธรรมของจริงดังนี้:-

...มีสามิผู้นั้นก่อนพระนางอัสมาฯ จึงฆ่าตายเสียด้วยอภินิหารของเธอ จึงเป็นไปโดยกรรมที่ได้ทำเลมิตนั้น ถ้าแลจะไม่จองเวรอาฆาตเสียแล้ว ก็คงจะไม่ต้องมาเกิดมาพบมาแย่งชิงมากลึงตายน่าอนาถ.

อนึ่งปัญหาธรรมซึ่งแสดงในสังขจิวาทนั้น ช่างเป็นหลักของธรรมความจริงนี้กระไร ด้วยเล็งความว่ามนุษย์ปุถุชนเราเกิดมามีทุกข์แลเวียนวนไปในวิถีสันสกฤต แต่หาว่าทุกข์ไม่หวังว่าโลกเป็นสุข ด้วยความหลงโลกีย์ ไม่เห็นองค์นิพพานอันสุขจริงไม่มีเปลี่ยนแปลง ดังนี้ พระประธานจึงแสดงนัยว่าไม่มีใครเปิดหน้าเราได้ ใครเปิดหน้าเราเห็นหน้าจริงแล้วก็มีสุขตลอดไปไม่มีทุกข์ ซึ่งแสดงว่าคนเราเป็นอวิชชา ไม่รู้ธรรมอันจริง เว้นแต่อริยะบุคคลจึงจะเห็นธรรมอันจริง คือพระปริณิพานอันเป็นสุขแท้จริง

(นกโนรี, 2459, น. 191-192)

ในการทำเช่นนี้ผู้แปลได้เข้าไปแทรกแซงตัวบทโดยเสนอการตีความตัวบทต้นฉบับเสียใหม่ว่าเรื่องนี้อาจทำความเข้าใจด้วยวิธีคิดเรื่องนิพพานในแบบพุทธได้ อีกทั้งแสดงทางเลือกว่าความยุ่งยากในเรื่องนี้อาจคลี่คลายได้หากนำแนวคิดแบบพุทธศาสนาเข้าไปใช้ การแต่งเติมบทแปลทั้งในเนื้อเรื่องและในบทเสริมทำนี้เป็นการสอดแทรกความเป็นไทยเข้าไปในตัวบทของตะวันตก ซึ่งคล้ายกันอย่างมากกับสิ่งที่แม่วันทำในการแปลเรื่อง *ความพยายา* โดยการเสนอเรื่องการเผาศพแบบไทยเข้าไปในเรื่อง ซึ่งนับได้ว่าเป็นการต่อรองกับความเป็นตะวันตกที่ปรากฏในตัวบทและสร้างพื้นที่ให้กับคุณค่าแบบไทย ซึ่งในที่นี้คือพุทธศาสนา

การที่ครูเหลื่อมนำคติพุทธศาสนาไปใส่ปากให้ตัวละครชาวอังกฤษอย่างฮอลลีวูดอย่างคล่องแคล่วนั้น ในด้านหนึ่งก็ชวนให้ผู้อ่านรู้สึกประดักประเดิด แต่ลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ทำให้เห็นว่านวนิยายแปลเรื่อง *สาวสองพันปี* นี้มีลักษณะภาวะลูกผสมแบบอาณานิคม (Colonial hybridity) ที่ค่อนข้างเด่นชัด โฮมิ บาบาส (Homi Bhabha) เสนอว่าภาวะลูกผสมเกิดขึ้นเมื่อสังคมหลังอาณานิคมพยายามเลียนแบบและนำเอาลักษณะบางอย่างของเจ้าอาณานิคมมาผสมผสานกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น ภาวะลูกผสมจะสร้างการเมืองเชิงวาทกรรม (Discursive politics) ในการต่อรองกับมรดกที่หลงเหลือของอำนาจอาณานิคม บาบาสเน้นย้ำว่าภาวะลูกผสมมีศักยภาพในการบ่อนเซาะอำนาจครอบงำของวาทกรรมแบบอาณานิคม (Jackson, 2008, pp. 151-152)

นักวิชาการด้านไทยศึกษาอย่างปีเตอร์ แจ็กสันชี้ว่าภาวะลูกผสมเช่นนี้เป็นคุณลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมร่วมสมัยของไทย เพราะการฉวยรับจากตะวันตกที่มีอำนาจและความสูงส่งเหนือกว่าจะช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจการปกครองของชนชั้นนำไทย (Jackson, 2008, p. 154) เมื่อประยุกต์มุมมองนี้เข้ากับกรณีศึกษาของครูเหลื่อมในบทความนี้จะเห็นว่าการฉวยรับจากตะวันตกซึ่งก่อให้เกิดภาวะลูกผสมนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในหมู่ชนชั้นนำเท่านั้น แต่ปัญญาชนที่มีพื้นเพเป็นคนสามัญเช่นครูเหลื่อมก็สามารถซึมซับวาทกรรมของตะวันตกเจ้าอาณานิคม พร้อมทั้งฉวยรับทั้งรูปแบบและชนบทการประพันธ์ของตะวันตก รวมไปถึงวาทกรรมที่แฝงอยู่ในตัวบทของตะวันตกมาใช้ได้อย่างไม่ขัดเขิน พร้อมๆ กับสร้างภาวะลูกผสมที่เปิดโอกาสให้เกิดการต่อรองกับอำนาจครอบงำของตะวันตกไปพร้อมกัน กล่าวคือในด้านหนึ่งครูเหลื่อมหยิบยืมและอิงแอบกับวาทกรรมเชื้อชาตินิยมแบบเจ้าอาณานิคมเพื่อสร้างความรู้สึกละอายใจเหนือกว่าด้านเชื้อชาติเมื่อเทียบกับเชื้อชาติต่ำต้อยเช่นคนด้าวอัฟริกัน แต่อีกด้านหนึ่งนักแปลชาวไทยก็ตระหนักดีว่าตนเองแตกต่างจากฝรั่งเจ้าอาณานิคม จึงเลือกแปลเรื่องที่เปิดโอกาสให้เห็นความเสื่อมถอยของจักรวรรดิที่ตนเองแอบอิง รวมถึงหาทางแทรกความเป็นไทยเข้าไปต่อรองกับความเป็นอื่นในตัวบท

ลักษณะลูกผสมนี้เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ตามบริบทของสังคมกึ่งอาณานิคมของไทย กล่าวคือ แม้ว่าประเทศไทยจะไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นอย่างเป็นทางการ แต่สังคมไทยโดยเฉพาะสังคมกรุงเทพฯ ได้รับผลกระทบจากลัทธิอาณานิคมไม่ต่างจากชาติอาณานิคมอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ชนชั้นนำและปัญญาชนไทยจึงพยายามที่จะลดผลกระทบจากอาณานิคมด้วยวิธีการต่างๆ แต่ขณะเดียวกันเพราะเหตุที่รัฐไทยมีอำนาจเต็มในการจัดการการปกครองภายในและใช้อำนาจนี้เหนือดินแดนท้องถิ่นต่างๆ หรือที่เรียกว่าเป็นลัทธิอาณานิคมภายใน (Auto-colonialism) ชนชั้นนำไทยจึงเต็มอกเต็มใจที่จะเปิดรับและยึดเอาวิธีปฏิบัติและวาทกรรมหลากหลายแบบเจ้าอาณานิคมมาใช้เพื่อประโยชน์ของตนเอง วรรณกรรมที่แสดงลักษณะลูกผสมจึงเป็นเหรียญสองด้านที่ทำหน้าที่สองประการเพื่อตอบสนองเป้าหมายที่สอดคล้องกัน

6. สรุป

นวนิยายเรื่อง *She* ของเฮนรี ไรเดอร์ แสกการ์ด เป็นนวนิยายแนวผจญภัยที่จัดได้ว่าเป็นวรรณกรรมโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยมที่แฝงการเมืองของจักรวรรดิอังกฤษว่าด้วยความเหนือกว่าของชนผิวขาวเจ้าอาณานิคมอยู่ในระดับโครงสร้างของเรื่อง ในเรื่อง *She* ยังปรากฏภาพแทนด้านลบของคนพื้นเมืองอัฟริกันอยู่อย่างชัดเจนในการแปลนวนิยายเรื่องดังกล่าวมาเป็นภาษาไทยในชื่อ *สาวสองพันปี* ครูเหลื่อม (นกโนรี) ใช้กลวิธีการแปลแบบอิสระเป็นส่วนมาก แต่ในการแปลอิสระนี้กลับพบว่าภาพแทนด้านลบของคนอัฟริกันยังถูกรักษาและเน้นย้ำอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นถึงการฉวยรับวาทกรรมอคติด้านเชื้อชาติจากจักรวรรดิอังกฤษมาใช้ แนวคิดอคติด้านเชื้อชาตินี้เป็นสิ่งที่พบได้ในงานเขียนในสมัยเดียวกันจำนวนหนึ่ง ทั้งในนวนิยายแปลปลอมของครูเหลื่อมเองเรื่อง *นางนเรมิตร* และในงานเขียนของแม่วันและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นถึงวาทกรรมอคติด้านเชื้อชาติต่อคนอัฟริกันที่แพร่หลายอยู่ในหมู่ปัญญาชนส่วนหนึ่งของไทย อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของชาติตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษซึ่งมีต่อสังคมไทยกึ่งอาณานิคม และนักเขียนไทยฉวยรับวาทกรรมดังกล่าวมาสร้างความรู้สึกเหนือกว่าด้านเชื้อชาติให้แก่ตนเอง อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาต่อไปจะพบว่าครูเหลื่อมไม่ได้เลียนแบบและหยิบยืมวาทกรรมของจักรวรรดิมาอย่างไ้การตั้งคำถาม การวิเคราะห์ตัวบทเรื่อง *She* และ *สาวสองพันปี* ในกรอบ

การเป็นนวนิยายก่อกำเนิดจักรวรรดิทำให้เห็นว่าทั้งสองเรื่องแสดงความวิตกกังวลเกี่ยวกับความเสื่อมของก่อกำเนิดจักรวรรดิ ทำให้เห็นความไปได้ที่จักรวรรดิอาจล่มสลายลง เป็นการบ่อนเซาะอำนาจของจักรวรรดิ อีกทั้งครูเหลี่ยมยังถือสิทธิในการดัดแปลงเพิ่มเติมด้วยบทโดยแทรกแนวคิดและการตีความเรื่องในแบบพุทธศาสนาเข้าไปเพื่อเป็นการแสดงตัวตนของความเป็นไทยและต่อรองกับการครอบงำของตะวันตก นวนิยายแปลเรื่องสาวสองพันปีจึงแสดงลักษณะของลูกผสมแบบ (กึ่ง) อาณานิคมที่ทั้งยอมรับและใช้ประโยชน์จากตะวันตกพร้อมกับแสดงความกังขาขึ้นชัดไปพร้อมกัน

รายการอ้างอิง

- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2558). *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย* (พงษ์เลิศ พงษ์นันทน์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: อ่าน.
- ธนกร เพชรสินจร. (2557). วิเคราะห์ตัวละครชายขอบในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน: อำนาจ พื้นที่ และการเมืองในวรรณกรรมไทย. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 6(2), 1-24.
- นกไนรี (นามแฝง). (2459). *สาวสองพันปี*. พระนคร: กรุงเทพฯเดลิเมล์.
- นัทธนัย ประสานนาม. (2561). *หลวงวิจิตรวาทการกับนิยายโรมานซ์แนวจักรวรรดินิยม*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- แบรดเลย์, ดี. บี. (2514). *อักขรภิธานศรับท์*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2494). *ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณกะ*. พระนคร: พระจันทร์.
- แม่วัน (นามแฝง). (2444). *หมายเหตุเบ็ดเตล็ด*. *ลัทธิวิทยา*, 2(3), 241-244.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2567). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th/>.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2563). *จารึกโคลงภาพคนต่างภาษา แผ่นที่ 4 (ภาพอาฟริกกัน) ด้านที่ 1*. สืบค้นจาก https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/image_detail/22772.
- สรณัฐ ไตลังคะ. (2556). ความไม่พยายาของ ‘นายสำราญ’ กับอุดมการณ์ชนชั้นกลาง. ใน นัทธนัย ประสานนาม (บ.ก.), *พิพิชพรรณวรรณ: ความทรงจำและสยาม-ไทยศึกษาในบริบทสากล* (น. 117-136). กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดีและคณะกรรมการฝ่ายวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร่วมกับสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุพรรณิ วราทร. (2516). *ประวัตินวนิยายไทยตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- Ashcroft, B., Griffiths, G., & Tiffin, H. (2013). *Post-Colonial Studies: The key concepts*. London and New York: Routledge.
- Brantlinger, P. (1988). *Rule of darkness: British literature and imperialism, 1830-1914*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Brantlinger, P. (2011). *Taming cannibals: Race and the Victorians*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Britannica. (2024). *Sir H. Rider Haggard*. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/H-Rider-Haggard>.

- Chittiphalangsri, P. (2014). The emerging literariness: Translation, dynamic canonicity and the problematic verisimilitude in early Thai prose fictions. in U. S. Kwan & L. W. Wong. (Eds.), *Translation and global Asia: Relocating networks of cultural production* (pp. 207-240). Hong Kong: The Chinese University Press.
- Chittiphalangsri, P. (2019). From plagiarism to incense sticks: The making of self and the other in Thai translation history. In Y. Gambier & U. Stecconi (Eds.), *A world Atlas of translation* (pp. 105-124). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Cuddon, J. A. (2013). *A Dictionary of literary terms and literary theory* (5th ed). Chichester: Wiley-Blackwell.
- Green, M. (1979). *Dreams of Adventure, Deeds of Empire*. New York: Basic Books, Inc.
- Haggard, H. R. (2017). *She*. Retrieved from <https://www.apple.com/eg/apple-books/>.
- Hall, S. (1997). The work of representation. In S. Hall (Ed.), *Representation: Cultural representation and signifying practices* (pp. 13-58). London: Sage.
- Harrison, R. (2014). Mummies, sex and sand: Bangkok gothic and the adventure fiction of "Victorian" Siam. In R. Harrison (Ed.), *Disturbing convention: Decentering Thai literary cultures* (pp. 79-110). London and New York: Rowman & Littlefield International.
- Herzfeld, M. (2002). The absence presence: Discourses of Crypto-Colonialism. *The South Atlantic Quarterly*, 101(4), 899-926.
- Jackson, P. A. (2004). The performative state: Semi-coloniality and the tyranny of images in modern Thailand. *SOJOURN: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 19(2), 219-253.
- Jackson, P. A. (2008). Thai semicolonial hybridities: Bhabha and García Canclini in dialogue on power and cultural blending. *Asian Studies Review*, 32(2), 147-170.
- Jackson, P. A. (2010). The ambiguity of semicolonial power in Thailand. In R. Harrison & P. A. Jackson (Eds.), *The ambiguous allure of the West: Traces of the colonial in Thailand* (pp. 37-56). Hong Kong: Hong Kong University Press.
- Jedamski, D. (2002). Popular literature and postcolonial subjectivities: Robinson Crusoe, the Count of Monte Cristo and Sherlock Holmes in colonial Indonesia. In K. Foulcher & T. Day. (Eds.). *Clearing a space: Postcolonial readings of modern Indonesian literature* (pp. 19-47). Leiden: KITLV Press.
- Jedamski, D. (2009). The vanishing act of Sherlock Holmes and Indonesia's national awakening. In D. Jedamski (Ed.). *Chewing over the west: Occidental narratives in non-western readings* (pp. 349-379). New York: Amsterdam.
- Jones, S. (2004). Into the Twentieth century: Imperial romance from Haggard to Buchan. In C. Saunders (Ed.). *A companion to romance: from classical to contemporary* (pp. 406-423). Oxford and Victoria: Blackwell.
- Katz, W. R. (1987). *Rider Haggard and the fiction of empire*. New York and Melbourne: Cambridge University Press.
- MacMaster, N. (2001). *Racism in Europe 1870-2000*. Hong Kong: Palgrave.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York: Prentice-Hall International.
- Patteson, R. F. (1978). King Solomon's Mines: Imperialism and narrative structure. *The Journal of Narrative Technique*, 8(2), 112-123.
- Rafael, V. L. (1988). *Contracting colonialism: Translation and Christian conversion in Tagalog society under early Spanish rule*. Ithaca: Cornell University Press.
- Said, E. (2003). *Orientalism*. London: Penguin books.